

תּוֹשַׁע הַיָּמִים
ROŠ CHODEŠ
ŠVAT
ADAR

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Synagoga v ghettu v Polné – východní stěna. Foto Jiří Daníček.

TO EVROPA JEŠTĚ NEZAŽILA

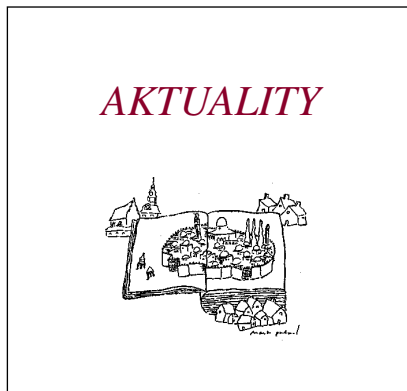
V půli ledna se v pražském Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea konala tisková konference. Zúčastnili se jí představitelé Ministerstva kultury ČR (J. Žalman), ŽM v Praze (P. Niklová, ředitel L. Pavlát), ŽOP (předseda F. Bányai), FŽO (místopředseda J. Munk), Tereziánské iniciativy (předsedkyně D. Lieblová) a VKC (ředitel Vl. Hanzel). Tématem konference byla rekapitulace a hodnocení akcí *Roku s židovskou kulturou – 100 let Židovského muzea v Praze* a novináři se také dozvěděli o novém projektu Vzdělávacího centra ŽM.

Během uplynulého roku jsme si zvykli všude vídat plakáty a články informující o různých kulturních akcích, které se v rámci Roku s židovskou kulturou uskutečnily. I tak nás může překvapit celková bilance: dohromady se totiž konalo v naší republice i v zahraničí na 260 rozmanitých akcí! Byly to výstavy, koncerty, divadelní představení, projekce, přednášky, diskuse, společenské události a akce, které organizovala Česká centra v zahraničí; u příležitosti oslav vycházely rovněž různé publikace. Židovská kultura se představila ve více než 50 obcích v ČR a v několika městech Evropy (Stockholm, Budapešť, Paříž, Varšava aj.). Těžko lze zmínit všechny akce, o těch nejvýznamnějších jsme ostatně na stránkách *Roš chodeš* pravidelně referovali v průběhu celého roku. Jejich úplný seznam lze nalézt na webových stránkách ŽM, kde zájemce může vyhledat i jména institucí, které Rok židovské kultury podpořily.

Lze jistě souhlasit s většinovým názorem, že hlavní cíl projektu – představit bohatství židovské kultury v Čechách a na Moravě v minulosti, jeho přirozené prolínání s kulturou českou, předvést současné trendy židovské kultury u nás a ve světě – byl splněn. Organizátory projektu mohlo potěšit i hodnocení akce z perspektivy celoevropské: dr. L. Pavlát citoval předsedu Evropského židovského kongresu Pierra Besnainoua, který prohlásil, že tak rozsáhlou kulturní akci s židovskou tematikou Evropa ještě nezažila. am

KAMPAŇ VKC V PRAZE

V současné době lze na poutačích v pražských ulicích, hlavně na zastávkách MHD, spatřit velké černé plochy s výrazným, žlutě tištěným textem, který vychází z protizhídovských zákonů a nařízení doby protektorátu. Další nápis menším písmem odkazuje zájemce na Vzdělávací programy VKC s tematikou antisemitismu a holocaustu. Kampaň je určena především mládeži a v jejím rámci také pracovníci VKC rozeslali do pražských škol zmenšené ko-

pie plakátu a doporučili, jak s materiály pracovat. Je možné, že po Praze doputují plakáty i do dalších českých měst, to ovšem záleží na zájmu, který akce vzbudí. (O obou projektech více na www.jewishmuseum.cz; 100@jewishmuseum.cz.)

ČEŠI, NĚMCI, ŽIDÉ: CIZÍ SOUSEDÉ?

Ve dnech **25.–30. března** se v Praze uskuteční projekt, jehož cílem je umožnit setkání patnácti mladých potomků sudetských Němců, Čechů žijících v bývalých Sudetech a lidí přeživších holocaust (pět účastníků z každé skupiny) a uvést je během čtyřdenního intenzivního programu v podnětný dialog o společné minulosti, současných vztazích i budoucích perspektivách v rámci spolupráce v Evropské unii. Podněty k diskusi a zamyšlení naleznou účastníci při sdílení rodinných příběhů, v rozhovorech s dobovými svědky a prostřednictvím besed a exkurzí do míst se společnou historií i budoucností (např. Židovská obec v Praze, Terezín, Collegium Bohemicum v Ústí n. L., Zastoupení Evropského parlamentu v Praze). Projekt probíhá mj. za podpory Theodor-Heuss-Kolleg Nadace Roberta Bosche, American Joint Distribution Committee, Česko-německého fondu budoucnosti, Židovské obce Praha a Prager Zeitung, hlavní organizační tým tvoří čeští a němečtí studenti.

Účastnit se mohou mladí lidé ve věku přibližně 19–25 let s dobrou znalostí němčiny, kteří mají díky svým předkům osobní vztah ke společné historii, nebo se touto tematikou aktivně zabývají. Výběr účastníků proběhne na základě vyhodnocení esejů (v německém jazyce) na dané téma. Eseje, které bude hodnotit nezávislá porota, mohou zájemci zaslat do 13. února 2007 na adresu: ausschreibung_dij@yahoo.de. Podrobné zadání esejů a více informací k projektu lze získat na výše zmíněné e-mailové adrese. Organizátoři se těší na zajímavé příspěvky a na vaši účast. dn

JEDEN SVĚT 2007

Od **28. února do 8. března 2007** se v Praze koná devátý ročník Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů o lidských právech *Jeden svět* pořádaný společností Člověk v tísni. V rámci festivalu bude promítán např. snímek *Konec projektu Neubacher* mladého režiséra Marcuse J. Carneyho – koláž unikátních výpovědí potomků nacistického zločince.

Tematická kategorie s názvem *Snášenliví – nesnášenliví* se bude věnovat rasismu a nacionalismu. Uvede např. snímek *Mladý, hrdý, nácek* o Marku Collettovi, aktivistovi extrémně pravicové Britské národní strany souzeném loni za šíření rasové nenávisti.

Festival bude doprovázet výstava antisemitických plakátů, jež proběhne od **1. 2. do 15. 3.** v prostorách pražského Klementina. Vystaveny budou práce studentů a studentek Fakulty užitého umění a designu Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a studentských plakátů z kolekce Goethe-Institutu Praha. Více na www.jedensvet.cz.

UPOZORNĚNÍ

Měsíčník *Roš chodeš* lze abonovat i během roku. **Pro úhradu v Kč** (roční předplatné **ČR – 300 Kč**) je číslo účtu: **030031-1936511339/0800** u České spořitelny a.s. **Variabilní symbol: 1122007, údaj příkazce: jméno předplatitele.** Na území **ČR je též možné použít k platbě poštovní poukázku typu C.** Pokud budete platit **osobně** v Židovské radnici (Maiselova 18, Praha 1), tak v **pokladně Federace židovských obcí v ČR** u paní Slezákové, Kodytkové nebo Reichenthalové.

Z OBSAHU:

- Do Prahy přijel předseda EJC 3**
- Sidra na tento měsíc 4–5**
- Rozhovor s pracovníky**
- Centra pro dokumentaci 6–7**
- J.K. Halevi: Na prahu rajské zahrady 8–9**
- Co dál s židovskou čtvrtí v Polné 10–11**
- Vila Tugendhat a jiné 11**
- 110 let S. Fischer Verlag 12–13**
- Johannes Urzidil: Přátelé 14**
- Jeruzalém Videňana Kolleka 15**
- Malé slovenské škandály 16**
- Vyznamenání pro Vrba a Wetzlera 17**
- Z českého tisku 18**
- Izrael: O školních mapách 19**
- Kalendárium 20**
- Kulturní pořady 21**
- Zprávy z obcí 23**

„Jmenuji se Pierre Besnainou, před rokem a půl jsem byl zvolen prezidentem Evropského židovského kongresu, který se zabývá hlavně situací židovské komunity, antisemitismem a vztahem k Izraeli. A dovolte mi, pane prezidente, říci jednu věc. Kdyby se v těchto tématech chovaly všechny evropské země tak jako Česká republika, jsem bez práce.“

Takto začalo přijetí delegace Evropského židovského kongresu a FŽO u prezidenta Václava Klause. A jak se zdálo, úvodní slova zapůsobila více než dobře. Prezidenta Klause ovšem zaujala i další prohlášení, například to, že Evropský židovský kongres chce podporovat nejen izraelská stanoviska v Evropě, ale také evropská stanoviska v Izraeli a jak je dobře, že česká politická reprezentace vnesla do Evropské unie nový čerstvý vítr. S největším uspokojením a souhlasem bylo přijato konstatování, že míra antisemitismu v naší zemi je – zejména v porovnání s některými dalšími evropskými zeměmi – velmi malá.

Co se české politické scény týká, návštěva představitelů Evropského židovského kongresu, plánovaná s poměrně velkým předstihem, se však jinak trefila do dosti bouřlivého období. Prezident EJC Pierre Besnainou a tajemník Serge Cwajgenbaum dorazili do Prahy 9. ledna, tedy v den, kdy byla jmenována nová česká vláda, tzv. druhý pokus Mirka Topolánka. Setkání s Alexandrem Vondrou jakožto ministrem zahraničí se proto proměnilo v jednání s nově jmenovaným vicepremiérem a ministrem pro evropské záležitosti. K potěšení všech se ho nakonec zúčastnil i čerstvě jmenovaný ministr zahraničí Karel Schwarzenberg. Bylo to shodou okolností jeho první přijetí zahraniční návštěvy v této funkci. Delegace se pak setkala také s náměstkyní ministryně kultury Kateřinou Kalistovou, která má mj. v referátu církve a náboženské společnosti, a i zde panovalo – alespoň pro představitele EJC – nebývalé porozumění.

TŘICET OSM ZEMÍ V KONGRESU

Evropský židovský kongres sdružuje židovské komunity z osmatřiceti zemí, odhadem v nich dnes žije asi 2,5 milionu Židů. Byl založen v roce 1986, kdy bylo rozhodnuto o regionálním uspořádání Světového židovského kongresu. Do té doby jednolitá – a jak tvrdili mnozí kritici, ve své podstatě americká – instituce se tehdy rozdělila na čtyři části, ta evropská však od počátku patřila k neaktivnějším. O tom může vyprávět i dlouholetý tajemník EJC Serge Cwajgenbaum, který byl do funkce

uveden před oněmi dvěma dekadami. Zažil ještě mnohé židovské komunity za železnou oponou, v Československu se stal dokonce nežádoucí osobou kvůli svým kontaktům s aktivisty tehdejšího neoficiálního židovského života, např. Deziderem Galským či Leo Pavlátém, a dlouhá léta mu bylo odíráno vstupní vízum.

Pierre Besnainou se narodil v Tunisu. Jeho rodina se – stejně jako mnoho jeho souvěrců z původních francouzských kolonií – odstěhovala do Paříže v padesátých letech, kdy v zemích severní Afriky proběhly revoluce. Pierre se velmi záhy po

PREZIDENT BY BYL BEZ PRÁCE

Do Prahy přijel Pierre Besnainou

studii uplatnil v zahraničním obchodě a v polovině 90. let vybudoval jednu z největších elektronických sítí ve Francii. Tu před několika lety výhodně prodal a nyní se věnuje převážně politickým a společenským záležitostem. Byl zvolen do čela několika francouzských i mezinárodních židovských institucí, jako např. Střediska Šimona Perese, Weismannova francouzského institutu nebo Sociálního fondu (Fond Social Unifié). Několik let byl také hlavním ekonomem Evropského židovského kongresu, v minulých volbách se rozhodl kandidovat proti tehdejšímu prezidentu Cobimu Benatoffovi a byl těsnou většinou zvolen (viz Rch 8/2005).

Evropský židovský kongres musel v posledních patnácti letech zásadně obměnit svůj program. Sjednocení Evropy a rozšíření Evropské unie před něj postavilo nemalé úkoly. V poslední době se definuje nejen jako jednotný hlas židovské komunity v Evropě, ale také jako platforma pro diskusi, ve které mají možnost prezentovat své názory zástupci židovských obcí jednotlivých evropských zemí, a to velkých i malých. V minulosti se totiž často stávalo, že menší komunity neměly příliš velký vliv na rozhodování, vše se odehrávalo v režii zástupců britských či francouzských. To se teď mění, svou roli zde sehrály jistě i poměrně kritické hlasy komunit střední a východní Evropy, včetně naší FŽO.

Ne vždy však jsou všichni bráni tak vážně, jak by měli. Příkladem může být nedávná návštěva představitelů EJC v Polsku. Zástupci místní židovské komunity se například o jejich setkání s prezidentem Kaczynským dozvěděli až z médií. Zcela opačná je situace u nás: celý program

pražské návštěvy prezidenta a tajemníka EJC, včetně setkání s vrcholnými českými politiky, byl pečlivě připraven v těsné spolupráci s Federací židovských obcí.

NEČEKANÉ ROZMĚRY

EJC se zabývá jak revitalizací židovského života v Evropě, tak například i mezináboženským dialogem či vzděláváním o šoa. Nezastupitelnou roli hraje samozřejmě ve vztahu k Izraeli, kde se snaží zprostředkovat izraelský pohled mnoha evropským činitelům, ať už tím, že jim nabízí denní přehled izraelských médií, nebo pořádá tiskové konference, přednášky a osobní setkání s významnými osobnostmi. Pierre Besnainou má i v této oblasti nemalé výhody – velká část jeho rodiny v Izraeli žije, má však také velmi dobré vztahy např. s Mahmúdem Abbásem, s kterým se zná z rodného Tunisu.

Za svou prioritu EJC však nadále považuje boj proti antisemitismu. Je to bohužel agenda, která se dnes v Evropě rozrostla do velkých – a je třeba říci že neočekávaných – rozměrů. Jak bylo několikrát konstatováno i během pražské návštěvy, míra antisemitických projevů se rozrostla zejména v Evropě západní, hlavně ve Francii, ale také v Belgii, Velké Británii či ve Španělsku. Platí to ale i jinde ve světě, s velkými obavami sleduje EJC – stejně jako mnoho jiných židovských a izraelských institucí – situaci v Íránu. Výroky jeho prezidenta vedly EJC dokonce k iniciativě prohlásit ho v Evropě za personu non grata, v Evropském parlamentu však tento návrh neprošel. Ještě větší pobouření vyvolala soutěž kreslených vtipů o holocaustu a samozřejmě i nedávná konference jeho popíračů v Teheránu. Kongres chce i v těchto případech tvrdě reagovat, a to přesto, že se v rámci exekutivy diskutuje o tom, zda to bude mít kýžený efekt, či zda to spíše napomůže negativní propagandě.

Není tedy divu, že se pánové cítili v Praze jako na prázdninách. Obdivovali krásu a bohatost židovského kulturního dědictví – Pierre Besnainou zde ještě nikdy nebyl –, ale také je ihned upoutala provázanost židovského života a českého prostředí. Je to fenomén, který – nejen podle jejich názoru – v Evropě nemá obdoby. Jeden z klíčových seminářů či kongresů proto jistě naplánují sem. Již nyní projevíli velký zájem o účast na vzpomínkových akcích k čtyřstému výročí úmrtí rabi Löwa, velkého pražského Maharala. To je však až v roce 2009, do té doby budou muset čelit mnoha výzvám a úkolům. V případě Pierra Besnainou to bude třeba znovuzvolení do funkce prezidenta EJC, možná již v červnu letošního roku.

TOMÁŠ KRAUS

JITRO 2M 18,1–20,23

Sidra Jitro zaznamenává, jak Jitro, Mojžíšův midjánský tchán, zaslechl o Hospodinových zázracích při osvobození Židů z Egypta a vyhledal Mojžíše. Když viděl, jak Mojžíš od rána do noci soudí spory, dá mu moudrou radu: vytvořit a zorganizovat právní systém tak, aby jednodušší pře soudili lidé, jimž Mojžíš důvěřuje, a k němu aby se dostaly jen případy nejsložitější. Bibličtí komentátoři si kladou otázku, kdy se vlastně Jitro objevil na scéně – zda to bylo před zjevením na Sinaji, nebo po něm.

Vezmeme-li v úvahu chronologickou návaznost biblického vyprávění, zdálo by se, že Jitro přišel k Mojžíšovi vzápětí po exodu a teprve pak Židé dostali na Sinaji Desatero. Nicméně jak Ramban, tak Ibn Ezra upozorňují na to, že Mojžíš nemohl trávit většinu času tím, že vydával rozhodnutí na základě příkazů obsažených v Tóře ještě před tím, než byl zákon Židům darován. Logicky vzato, Jitro přišel a navrhl moudré uspořádání až po zjevení na Sinaji. Proč ale Tóra zaznamenává Jitrovu radu před vyprávěním o zjevení a proč pojmenovává část, v níž Hospodin pronáší Desatero přikázání, po midjánském knězi?

Ibn Ezra vysvětluje: „Neboť Bible právě zmínila zlo, které Izraelitům způsobil Amalek (na konci kapitoly 17. v knize Exodus), musí proti němu vzápětí postavit dobrou radu, již dal Izraelitům Jitro (na počátku kapitoly 18. oddílu Jitro).“

Dodal bych, že Bible tak vytváří kontrast mezi dvěma zcela odlišnými reakcemi na zázrak exodu. Obecná reakce na rebelii Hebrejců a jejich odchod z Egypta byl strach: „Slyšeli o tom národové, chvějí se, hrůza pojala obyvatele Filišteje... Padne na ně bázeň a strach, pro velikost ramene tvého, umlknou jako kámen, až přejde lid tvůj, Hospodine, až přejde lid tento, který získal jsi“ (2M 15,14–16).

Dva národy ovšem nereagovaly jen panikou. Amalek, „první z národů“ (4M 24,20), vyrazil do boje proti čerstvě osvobozeným Židům s cílem je zastavit a nejednal při tom právě čestně: „Pomni, co učinil tobě Amalek na cestě, když táhli jste z Egypta, jak vyšel tobě v cestu a odřízl zadní voj tvůj, všechny zesláblé za tebou, když tys byl unavený a zemdlý, a (on) nebál se Boha“ (5M 25,17–18).

Naproti tomu Jitro Hospodinovo dílo obdivuje a chválí: „Tu se radoval Jitro ze všeho dobrého, které Hospodin prokázal Jisraeli, že ho zachránil s mocí Egyptanu...“ (2M 18,9–11). Tato biblická juxtapozice nás učí, že na všechny ne-židy nelze pohlížet ve stejném světle: existují takoví, kteří jsou agresivní jako Amalek,

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Ilustrační foto Karel Cudlín, 2006.

a jsou mezi nimi lidé ochotní pomáhat jako Jitro.

Zůstává však otázka, proč se tento biblický oddíl nazývá jménem midjánského kněze. Domnívám se, že právě v tom spočívá jedna z nejzávažnějších pravd židovské víry. Je nepochybné, že Tóra byla darována židovskému národu, neboť jak učí Maimonides: „Mojžíš, náš učitel, odkázal Tóru a přikázání jen Izraeli, neboť je psáno – je to dědictví shromáždění Jákobova i každého, kdo si přeje konvertovat (k judaismu)...“ Vzápětí Maimonides pokračuje: „... a Hospodin Mojžíšovi přikázal, aby v nežidovském světě prosazoval to, aby každý přijal sedm noachidských přikázání morálky“ (Zákony vlád, kapitola 8, zákon 10).

Nábožensko-právní opus magnum *Mišne Tóra* zakončuje Maimonides právě „zákony vlád“ (*hilchot melachim*), jež vrcholí optimistickým popisem mesiášské doby, času míru a harmonie. Židovské vykoupení

je nahlíženo v kontextu vykoupení celého světa; Hospodinova spravedlnost, jeho soucit a mír zavládnou světu, když Izrael přijme 613 příkazů a všechny ostatní národy sedm příkazů morálky, především příkaz „Nezabiješ“.

Oddíl o zjevení na Sinaji se nazývá Jitro. Myslím, že proto, aby bylo zdůrazněno, že teprve až ve všech národech světa si lidé jako Jitro vezmou k srdci věrnost Bohu míru a pokoje, naplní se Izraeli konečná vize Tóry a celý svět bude schopen žít a vzkvétat.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina
vybrala a přeložila am.)

TFILA, MODLITBA

Výrazy *tfila* a modlitba mají mnoho různých významů. V širokém a obecném smyslu je to každý obrat člověka k Bohu jako tvora obracejícího se na svého všemocného Tvůrce, který ho může zachránit a prokázat mu dobro. V užším významu slova, v židovském pojetí *tfily*, existují i četná vymezení a pravidla: různé druhy a součásti modlitby (*tfilot* – chvály, *halelu* – prosby a *tachmunu* – díky a omluvy apod.), stanovený čas a nutný minimální počet lidí; určitá verze textu; *tfilot* určené ke slavnostním dnům a zvláštním příležitostem; forma postoje a pohybů při *tfile*, určité místo a směr, kterým se obracíme; omyly a přeřeknutí; soustředění a ztráta pozornosti. A mnoho dalších podrobností.

Tyto detaily svědčí o významu a důležitosti *tfily*, o tom, jak je důležité se na ni soustředit a realizovat ji co nejdokonaleji a co nejlépe. Existuje pravidlo, které obecně i židovské chápání modlitby spojuje: „*Tfila* bez soustředění je jako tělo bez duše.“ Pokud se nám pro přemíru péče o formální náležitosti a pravidla nepodaří zachovat duševní proudění vycházející z mysli a srdce, vypovídá to o nedostatku modlitby, která se sice podobá dokonalému tělu se všemi údy, svaly a krví, postrádá však duši, která by tělu dávala život.

Z pohledu etymologie má kořen slova (*P-L-L*) konotaci řeči. A jádro její formulace spočívá opravdu v ústech (i když ji říkáme šeptem). Ale ve svém hluboce vnitřním významu je *tfila* coby jedna z nejdůležitějších a nejvytrvalejších činností duše daleko za slovy, místy a časy.

Ještě než se tuto věc pokusíme pochopit podrobněji, podívejme se, jak se k modlitbě staví filosofie. Řečtí filosofové se velmi těžce vyrovnávali s otázkou, jak je možné obracet se k Bohu s požadavkem, aby kvůli nám cokoli činil, když přece každý takový požadavek předpokládá, že On kvůli tomuto požadavku, kvůli člově-

ku, který požadavek klade, změni Svou vůli a Svě počáteční rozhodnutí. Každá změna vůle ale svědčí o nedostatku dokonalosti a o vadě na transcendentnosti a nekonečnosti Stvořitele. V tomto chápání je obrat ke všemohoucímu Bohu paradoxně něčím, co Jej jakoby umenšuje a kalí náš vztah k Němu.

Na to můžeme odpovědět alegorií starou několik staletí, kterou uvádí rabi Josef Albo ve své Knize principů (*Sefer Ha-Ikarim*). Nějaký člověk sedí v loďce a přibližuje se k molu. Aby mohl loďku k molu přivázat, vyhodí lano, to se zachytí a on se může začít přitahovat – a přestože to z jeho pohledu vypadá, jako by přitahoval lano, ve skutečnosti přitahuje sám sebe, přibližuje se k molu. Třila je jako lano, a přestože se může zdát, že člověk si k sobě a ke svému stanovišti jako by přitahuje Boha, aby ho zachránil, ve skutečnosti se člověk třilou přibližuje k Bohu – a to je jeho záchrana.

Rabi Kook tuto alegorii s obdivem přejímá a přidává k ní další rovinu. „Duše má stálou modlitbu“ – duše člověka je duchovní a stále touží po duchovních věcech, především po vztahu a blízkosti k Bohu, ke svému Tvůrci. Tato „třila“ trvá u každého z nás v každém okamžiku, naše duše chce duchovní život. Rámec našich životů, a především naše vlastnosti, které se projevují naším chováním a tělem a jeho potřebami, tyto potřeby vyžadují, což je situace, ve které se duše cítí jako ve vězení a stále touží po duchovním projevu („nejsme lidé prožívající duchovní život, nýbrž duchovní tvorové prožívající život lidský“, řekl Teilhard de Chardin). Když stojíme a věnujeme se třile, vydělujeme čas této touze duše, čímž se přibližujeme k Tvůrci. Bůh je věčný a nemění se, ale naproti tomu člověk může působit zvraty v Jeho vůli. Když dá výraz své duševní touze, umožní vnitřní změnu, přiblížení ke Stvořiteli, které v něm vyvolává tentýž pocit, jaký má člověk, který táhne za lano a přitahuje sám sebe (a loď svého života) k přístavnímu molu. Tento proces je změnou pozice člověka, která zároveň mění celý jeho další osud.

Nemohu skončit jinak než úžasnou radou rabi Nachmana z Braclavi: „Každý si musí každý den vyhradit nějaký čas k samotě, aby se v ní obracel ke Stvořiteli; jako kdyby hovořil k otci a dopodrobna mu popisoval svůj život, své aspirace, prosby, i ta nejnepatrnější přání všedního života.“ Hodně zdaru každému z nás při utváření této výjimečné důvěrnosti!

RAV MENACHEM KALCHHEIM
(Z hebrejštiny přeložil Viktor Cháb.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – únor 2007

Staronová synagoga

2. 2.	pátek	začátek šabatu	16.38 hodin
3. 2.	sobota	TU BIŠVAT BESALACH 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31 ŠABAT ŠIRA mincha	16.20 hodin
		konec šabatu	17.49 hodin
9. 2.	pátek	začátek šabatu	16.51 hodin
10. 2.	sobota	JITRO 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; 9,5–6 mincha	16.30 hodin
		konec šabatu	18.00 hodin
16. 2.	pátek	začátek šabatu	17.03 hodin
17. 2.	sobota	MIŠPATIM 2M 1,1–24,18; 2M 30,11–16 hf: 2K 12,1–17 šabat Šekalim mincha	16.40 hodin
		konec šabatu	18.11 hodin
18. 2.		1. den Roš chodeš adar	
19. 2.		2. den Roš chodeš adar	
23. 2.	pátek	začátek šabatu	17.15 hodin
24. 2.	sobota	TRUMA 2M 25,1–27,19 hf: 1K 5,26–6,13 šabat Hafsaka mincha	16.50 hodin
		konec šabatu	18.23 hodin
25. 2.	neděle	Den narození a úmrtí Moše rabenu	
1. 3.	čtvrtek	půst Esteřin	5.10–18.15 hodin
2. 3.	pátek	začátek šabatu	17.26 hodin
3. 3.	sobota	TECAVE 2M 27,20–30,10; 5M 25,17–19 hf: 1S 15,2–34 šabat Zachor mincha	17.00 hodin
		konec šabatu	18.34 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.00 hodin, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, maariv (večerní modlitba) 19.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

V sobotu a o svátcích ranní bohoslužba v 9 hodin.

Páteční večerní bohoslužby se nekonají.

Španělská synagoga (Bejt Praha)

Každý pátek kabalat šabat v 18.00 hodin. D'var Tora každý týden.

Purim s rabínem Mortonem Narrowem 3. března od 19 hodin.

Bejt Simcha

(Mánesova 8, Praha 2)

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin (mimo 23. 2. 2007).

V sobotu 10. 2. od 10 hodin ranní bohoslužba s rabínem Hoffbergem.

Masorti Česká republika

Kabalat šabat pod vedením rabína Hoffberga, každý pátek v 18.00 hodin ve 2. patře Židovské radnice.

MY PŘEDÁVÁME INFORMACE

řikají lidé z Centra pro dokumentaci převodů kulturních statků

V listopadu loňského roku schválil Parlament ČR díky iniciativě Federace židovských obcí v ČR novelu zákona č. 212/2000 Sb. o zmírnění některých majetkových klavd způsobených holocaustem. Zákon stanovuje komu a jak mají být vrácena umělecká díla, o která jejich majitelé (fyzické osoby) přišli v době od 29. září 1938 do 4. května 1945. Především se jedná o umělecké předměty zkonfiskované či uloupené židovským vlastníkům. Na základě novely bylo ze znění zákona vypuštěno časové omezení jeho platnosti. Vyhledávání a navrácení zabavených uměleckých děl tedy pokračuje a významnou úlohu v tomto procesu hrají pracovníci Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí 2. světové války při Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR (dále jen Centrum). Centrum od listopadu 2001 dokumentuje osudy konfiskovaných uměleckých předmětů během okupace a po ní a pomáhá tak při vyhledávání jejich původních vlastníků. Následujícího rozhovoru se zúčastnili tito vědečtí pracovníci Centra: jeho vedoucí PhDr. Helena Krejčová, PhDr. Petr Bednařík, PhDr. Václav Erben a ing. Pavel Jirásek.

Mohli byste říci, jak Centrum vzniklo?

Jeho předchůdcem byla Smíšená pracovní komise, jež začala od roku 1998 shromažďovat údaje k majetku, který byl nějakým způsobem za války převeden, konfiskován, ukraden atd. a nebyl vrácen původním majitelům. Práce komise (vedl jí místopředseda vlády Pavel Rychetský) vyvrcholila přijetím zákona č. 212/2000 Sb. a skončila v roce 2002. Poté se ukázalo jako nutné vytvořit organizaci, která by byla partnerem odborným institucím, hlavně ministerstvu kultury, v procesu restituce a navrácení uměleckých děl obětí šoa, případně jiných obětí 2. světové války.

Čím je zákon č. 212/2000 Sb. důležitý a výjimečný?

Je to jediný případ, kdy restituce jdou u nás před rok 1948 – až k roku 1945. Aby se zákon nedal zneužít, je vázán úzce na oběti nacistického režimu. Centrum navázalo na činnost Smíšené pracovní komise, ale dalo jí nový rozměr: systematicky se prozkoumávají archivy a materiály, které s touto problematikou souvisejí. Z jejich komparace pak vyplývají jednotlivé kauzy.

Jak takové pátrání vypadá?

Velmi složitě, protože musíme projít spoustu různých materiálů. Pátráme v archivních fondech, především v Národním archivu v Praze, v Archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR, v Archivu Ministerstva vnitra ČR, v Archivu hl. m. Prahy a dalších domácích archivech. Věnujeme se také výzkumu v zahraničních archivech. Informace, které zjistíme, průběžně ukládáme do naší interní databáze. Vzhledem k nutnosti orientovat se ve velkém množství materiálů vypracováváme k do-

Zraněného slona vydal památkový ústav bez problémů. Foto archiv Centra.

kumentům anotace – v prosinci 2006 jsme jich měli v databázi 6800. Na základě archivního výzkumu vyhledáváme různé dokumenty, v nichž se občas objeví transportní čísla, ke kterým se snažíme dodat jméno původního majitele uměleckého předmětu. S dohledáváním podle transportních čísel nám pomáhá Památník Terézín. Jsme mu za to nesmírně vděční.

Hledáme všechny seznamy, které pak komparujeme v další databázi. Stejnou pozornost ale věnujeme materiálům, které obsahují informace o mechanismech zabavování těchto uměleckých předmětů.

Zachovaly se německé seznamy uloupeného majetku?

Za války šlo zabavování majetku dvěma cestami. Jednou bylo zabavování majetku v kompetenci Zentralstelle (Ústředna pro židovské vystěhovávání). Jedná se o majetek lidí, kteří byli deportováni. Ale pak byla skupina lidí, kteří emigrovali, byli zatčeni, popraveni a tak dále. Samozřejmě to nebyli jen Židé, patří sem i další osoby, které se nějak „provinily“ proti Říši. Jejich maje-

tek byl také zabavován, a to prostřednictvím gestapa, které věci převádělo na Vermögensamt (Majetkový úřad při Úřadu říšského protektora). Gestapo zabavené věci často prodávalo, za války mj. prostřednictvím původně židovské firmy Andree, již v podstatě řídil K. H. Frank.

Naprostá většina evidence všeho, co se týkalo židovské obce za války, byla zničena. V Jad vašem se mimo jiné podařilo najít zprávu Treuhandstelle z roku 1944. Dochovaly se v ní výdejky (ovšem pouze pro dva měsíce). Vypovídají o tom, že v doprovodu určeného pracovníka mohl kdokoli z prověřených činitelů protektorátu přijít do skladů Zentralstelle a tam si vybrat movitost. Ve výdejkách byla občas uvedena i transportní čísla. Je evidentní,

že si Němci tímto způsobem zařizovali byty. Často byly věci baleny a odváženy do Říše.

Jsou v těchto seznamech i záznamy o uměleckých předmětech?

Dochovaly se tři výdejky uměleckých předmětů, velmi stručné, konstatující, že do Prager Museen bylo předáno určité množství nábytku, skla, porcelánu,

atd. Tyto výdejky potvrzují seznamy, které jsme našli v našich archivech. Vybírány ovšem byly artefakty druhé kategorie, které později profesor Karl Maria Swoboda, historik umění na Německé univerzitě v Praze a hlavní odhadce pro Majetkový úřad i pro Ústřednu, předával do různých institucí – především do Národní galerie, dále do Uměleckoprůmyslového muzea a dalších muzeí.

Na základě výzkumu v archivních materiálech pátráte přímo v galeriích a muzeích a vytváříte databázi uměleckých předmětů. S jakými institucemi nejvíce spolupracujete?

Velmi intenzivně spolupracujeme s Uměleckoprůmyslovým muzeem v Praze – výsledky výzkumu budou publikovány ve společné knize *Návraty paměti*, která vyjde letos. Výborná spolupráce je také se Slezským zemským muzeem v Opavě. V Národní galerii procházíme centrální evidenci, inventární knihy s údaji o způsobu získání inventárních položek. Na základě těchto informací lze zjistit, jestli to byl

původně židovský majetek. Někdy, velmi výjimečně, je uvedeno přímo jméno, daleko častějším vodítkem je poznámka „říšský majetek“. To znamená, že dílo bylo zabráno Němci a právě díky činnosti K. M. Swobody a jeho spolupracovníků se dostalo jako deponát do Národní galerie. Zápisy jsou především z let 1944 a 1945. Potom se s obrazy začaly dít zvláštní věci.

Jaké?

V roce 1945 vznikla z bývalého Vystěhovaleckého fondu, býv. Majetkového úřadu a býv. Židovské rady starších Národní správa majetkových podstat (NSMP), která shromáždila majetek zkonfiskovaný Židům a ostatním obětem okupace a zajišťovala restituce, mj. uměleckých děl. Pak v roce 1947 vznikla Národní kulturní komise (NKK), která měla za úkol chránit tzv. státní kulturní majetek. NKK se zajímala o konfiskáty a vyčleňovala je pro státní instituce. Spolupracovala s NG a právě v letech 1947–50 konfiskovaný majetek často měnil „majitele“. Bylo to složité a dost nepřehledné. Obrazy ležely nějakou dobu v NG, pak byly převezeny do kláštera na Strahově, kde bylo už za války největší skladiště uměleckých předmětů a obrazů. Tam si je bez větších problémů do definitivního zániku NSMP mohli vyzvedávat restituenti.

Jak se na nakládání s konfiskovaným majetkem odrazil převrat v roce 1948?

V dubnu 1948 rozhodla tři ministerstva, která ustanovila Národní správu majetkových podstat, že všechny nerestituované předměty ve správě NSMP, které nebyly opatřeny transportními čísly, se prodají v aukci. Ještě před aukcí se lidem z NKK podařilo zachránit nejcennější věci, které byly prohlášeny za státní kulturní majetek. Ostatní se rozprodávaly v Antikvě, což byl podnik spadající pod Obchodní domy Praha. Byla to akce neskutečných rozměrů, tisíce věcí za silně podhodnocenou odhadní cenu. Seznamy předmětů předaných do Antikvy máme, ale dopátrat jednotlivé artefakty by bylo možné tehdy, pokud je noví majitelé prodali zpět nějaké kulturní instituci.

Jak vypadá vaše databáze uměleckých předmětů?

Na základě pramenů získaných při zpracování archiválií do ní zapisujeme informace o konkrétních dílech: jméno autora, o jaké dílo se jedná, pramen, kde jsme dílo objevili, a všechna další dostupná data. Program je nastavený tak, že v něm lze hledat podle autora a dalších údajů. Můžeme zjistit, kolik věcí od konkrétního auto-

ra se v databázi nachází. Na základě techniky, datace, rozměru artefaktu, způsobu získání, transportního čísla apod. můžeme dohledat původního vlastníka.

S jakými potížemi se při zpracování databáze potýkáte?

Někdy musíme bojovat s chybnou prací lidí, kteří seznamy v době válečné či poválečné sestavovali. Často neuměli psát dobře na stroji a dělali překlepy, takže dohledáváme a ověřujeme správná jména a další údaje. V seznamech se také objevují rozdílné názvy týchž artefaktů, nejsou uváděny rozměry, takže je někdy komplikované přiřadit konkrétní dílo k popisu. Koncem roku jsme posílali NG seznam obrazů, u nichž se podařilo přiřadit konkrétní díla ke konkrétním majitelům. Jsou to obrazy, o nichž s jistotou víme, že patřily židovským majitelům.

Kolik děl už bylo vráceno?

Zatím bylo vydáno 700 uměleckých předmětů. Většinou restitucentům, kteří v Česku už nežijí. Jsou to například slavné sbírky – Morawetzova, Waldesova, Feldmannova. Kolik bude ještě vydáno předmětů, lze těžko odhadnout. Záleželo na tom, kolik žadatelů požádá příslušnou uměleckou instituci o restituci. Předměty, které zůstanou v galeriích či muzeích, by měly být opatřeny cedulkou s nápisem: tento předmět pochází z majetku té či té osoby. Když se nepodaří původního majitele identifikovat, bude uvedeno, že pochází ze židovského majetku. Velmi vstřícně k tomuto kroku přistupuje ředitelka Uměleckoprůmyslového muzea v Praze dr. Helena Koenigsmarková.

Podařilo se vám získat nějaký předmět díky pátrání v zahraničí?

Zatím ještě ne, ale prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí ČR jsme dali podnět k pátrání po zavlečené nejslavnější sbírce českého porcelánu z majetku profesora Hanse Meyera. Tu měl odeslat 5. května 1945 Hans Günther (šéf Zentralstelle) do Budyšína. Zde byla nalezena Sověty a odeslána údajně do Leningradu. Dále jsme v současné době zjistili, že ve Spolkové republice Německo se nachází obraz zavlečený na území Říše, u nějž známe i jméno původního majitele.

Jaké problémy při restituci nastávají?

Často jde o jasně identifikovaný majetek, ale vrátit ho je obtížné, protože se nenachází ve státní instituci. Zákon č. 212/2000 Sb. se vztahuje na díla, jež se roku 2000 nacházela ve státních muzeích a galeriích. Dále je tu skutečnost, že umělecké předměty často měnily majitele,

a pokud není znám původní vlastník, lze těžko určit, komu věc vrátit. V případě, že si ředitel galerie či muzea, které mají umělecký předmět vydat, není jistý oprávněností restituente, musí o restitučním nároku rozhodnout soud. Tak ředitel kryje sebe i instituci, kterou zastupuje. Je tu také otázka, kdo má přednost: Když někdo dílo ukradl, jiný ho ukradl zas jemu, tomu zas další a někdo to pak prodal muzeu, které věc nabylo legálně cestou, komu patří? Pokud ale někdo prokáže, že jde o majetek, který byl neoprávněně odebrán v průběhu druhé světové války jemu nebo jeho rodině, měl by mít na něj podle zákona 212 nárok.

Jaké má vaše Centrum pravomoci?

Naší povinností je předávat podklady příslušné instituci, která pak naše informace zavěšuje (nebo nezavěšuje) na webové stránce www.restitution-art.cz. My jen předáváme informace, právní pravomoci rozhodně nemáme.

Pokud by někdo potřeboval radu, poskytnete mu ji?

Telefonicky v žádném případě. Je však možné domluvit návštěvu na našem pracovišti, kde můžeme dotčenému sdělit, zda se konkrétní případ nachází v naší databázi či ne. Vzhledem k tomu, že pracujeme s citlivými údaji, které by případně mohly vést ke korupčnímu jednání, všichni pracovníci Centra podepsali dodatek k pracovní smlouvě, v němž se zavázali slibem mlčenlivosti. Informace předáváme jen státním institucím, pracovník může být také mlčenlivosti zbaven v případě, že je nutné vystoupit se svědectvím u soudu.

Vzpomenete si na nějaký zajímavý restituční případ z nedávné doby?

Předloni pátral v Rakousku právní zástupce rodiny Zwillingbergových po jejich majetku. Udělal si jednodenní výlet na Rožmberk a tam našel sochu slona, který patřil berlínské větvi této rodiny. Dr. Sylva Zwillingbergová, která žije v USA, si slona pamatovala, a vlastně to byla jediná věc, která jí z dětství zbyla, a proto byla nálezem velmi potěšena. Českobudějovický památkový ústav jí slona bez problémů vydal. Z vděčnosti pak paní Zwillingbergová nechala udělat kopii slona, který je vlastně ještě krásnější než – v době války – poničený originál.

ALICE MARXOVÁ

(K tématu restitucí podle zákona 212/2000 Sb. naleznete více údajů na webové stránce Centra www.centrum.usd.cas.cz a v několika publikacích, které vydalo.)

Josi Klein Halevi NA PRAHU RAJSKÉ ZAHRADY

Terminál Erez oddělující Izrael od Gazy připomínal dobytčí dvůr u jatek. Bludiště vysokých plotů vytvářelo úzké průchody, kterými každý den procházeli palestínští dělníci do Izraele; kolem byly betonové plochy, na kterých vojáci prohlíželi nákladní auta, zda neskrývají bomby. Nikdo se nesnažil uklízet příšerné množství odpadků, které se jen shrabovaly na hromady. Erez býval vlastně jen symbolickým kontrolním místem, ale intifáda a sebevražedné útoky z něj učinily jeden z nejméně bezpečnějších hraničních přechodů.

Jak jsme se přes rozlehlé parkoviště, po kterém pomalu kroužil armádní džíp, blížili k Erezu, vrátila se mi stará hrůza z Gazy. Nebyla to jen obava o fyzickou bezpečí, ale hlubší strach z toho, že se tu nakazím hněvem a zoufalstvím. Gaza byla nejvíce poskvrněným místem Svaté země. Překročit Erez znamenalo vzdát se všech snů, v nichž se Izrael objevuje jako důstojná a smysluplná země; v Gaze se snilo jen o nenávisti a odplatě.

Každého Izraelce, který vstoupil do Gazy, musela doprovázet palestínská policie. Ani jedna strana si v době, když probíhala jednání o palestinském státě, nepřála na

Arafátově kontě mrtvé Izraelce. Jako novinář jsem ale mohl jet bez doprovodu. Stejně volně sem jako americký občan mohl vstoupit Elijáš. Byl zvyklý cestovat po Gaze bez ochrany. On, mírotvorce, jehož chránil Hospodin, přece nepotřeboval žádné pistolníky!

Šli jsme s Elijášem do kabiny, v níž cizinci a izraelští novináři dostávali propustky do Gazy od vojáků, kteří se chovali slušně, což bylo na checkpointech mezi palestinským a izraelským územím poměrně vzácné. Když jsme vyšli z kabiny a mířili přes širou betonovou pustinu k poslední izraelské kontrole, všiml si jeden voják Elijášových dlouhých vousů a baseballové čepice a vykřikl: „Ahoj Fideli!“ Elijáš vtíp okamžitě pochopil, pozvedl pěst a zahulákal: „Viva la revolución!“ Vojáci se smáli, mávali pěstmi a povykovali „Viva Fidel!“ A tak jsme vstoupili do Gazy.

Uvítal nás oblouk, jímž stěží projela jedna řada aut, vymalovaný v černé, červené a zelené, nesmiřitelných barvách Pales-

tiny. V stísněné kanceláři pasové kontroly nás mrzutě pozorovali vousatí muži se samopaly. Za nimi visela mapa Velké Palestiny, jež zahrnovala i území, jež byla obvykle známá jako Izrael. Nic neskrývají, pomyslel jsem si; my Izraelci prostě neneseme pohlédnout pravdě do očí.

Před pasovou kanceláří nás v červeném sportovním autě čekal náš přítel – muslim Jusuf, a mladík jménem Tajsir. Patřil v Gaze k úzkému okruhu aktivistů arabsko-izraelského soužití. Elijáš se s nimi spřátelil a jako součást svých snah o náboženský dialog jim pomáhal vyřizovat propustky do Izraele. Jednou jsem pár z nich potkal

Ulice v Gaze. Foto Karel Cudlín, 2006.

v nočním Jeruzalémě. Potomci nové elity Gazy se procházeli v kožených sakách a značkových šatech, mluvíli plynou angličtinou a fascinoval je západní Jeruzalém, jenž se z toho, co znali, nejvíce podobal modernímu velkoměstu. Zarazila mě rozdílnost mezi Elijášem a jeho gazskými přáteli: zatímco on doufal, že jejich prostřednictvím rozšíří náboženský dialog s Palestinci, tihle sekulární chlapíci se o Elijáše zajímali proto, že představoval to nejzápadnější, co jim bylo dostupné.

Jeli jsme nesourodou krajinou: kolem prázdných pozemků, rozestavěných domků, osamělého olivovníku nabízejícího chatrný stín, hromady rozmontovaných aut – zřejmě ukradených v Izraeli na náhradní díly. Tajsir řídil jako blesk a sotva zpomalil, i když jsme vjeli do úzkých ulic Gaza City, jen mačkal vztekle klakson a promekával se mezi starými peugeoty a vozíky taženými osly. Jedna z nejdolejších vzpomínek, již jsem si odnesl z doby záložnické služby v Gaze, byl pohled na

mladé lidi, kteří na břehu pouštěli draky a jejich prostřednictvím okusili létání. Tajsirovým drakem byl tehle malý červený sporták.

A pak tu byl náhle Nusejrat. Tytéž ulice z písku, potoky splášků mezi domky s vlnitými střechami podpíranými tvárnici, kresba Davidovy hvězdy propíchnuté mečem, po němž stékala krev. Požádal jsem Jusufa, aby mi přeložil graffiti, a on řekl: „Šahíd, naše oči vás oplakávají.“ Masová vražda jako melodrama: Šahíd byli svatí mučedníci, sebevražední útočníci. Izraelci z Gazy odešli, ale Gaza na nás nezapomněla.

Palestinská samospráva dostala miliony zahraniční pomoci, ale místo toho, aby je použila na ulehčení života uprchlíků, investovala je do řady svých bezpečnostních oddílů. Palestínští vůdci záměrně necháva-

li lidi v bídě, aby stále podporovali požadavek „zákona návratu“, což byl eufemismus pro demografické zničení židovského státu přílivem nepřátelských běženců. Dokud budou Palestince držet vlastní vůdci ve vlastní zemi v uprchlických táborech, mír zůstane jen fantazií.

Při bližším pohledu bylo vidět, že se město přece jen změnilo. Zhlédl jsem obchod pro novomanžele (v Nusejratu!) a ve výkladní skříní pečlivě ušité bílé svatební šaty; fotolaboratoř zas vystavovala snímky amerických filmových hvězd a za-

sněné pastorální výjev. Na zeď někdo namaloval velké červené, vyzývavě nevinné srdce se slovem *mabruk*, hodně štěstí.

Dojeli jsme k tržišti, kde mě tehdy zasáhli do hlavy. Pekařství tu zůstalo. A já tu stál neozbrojený a bezbranný a musel jsem sám sobě připomínat, abych dýchal. Kdyby lidé tady věděli, kdo jsem, napadlo mě, upálili by mě za zaživa.

Jusuf řekl: „Šejkova mešita je hned u tržiště.“ Hospodin žertuje: nevracel jsem se jen do Nusejratu, ale přesně na místo svého traumatu.

Zawije – čili sufistská mešita – šejka Abdula-Rahima byla malá budova na slepém konci ulice. Vlála před ní zelená vlajka islámu, jako by v domě sídlilo velvyslancství; jenže byla tak skromná, že jí chyběl i minaret. Tajsir nás vysadil a odpálil pryč. Do *zawije* nevedly schody, dveře se otvíraly přímo na ulici. Uvnitř se nacházely dvě souběžné místnosti, obě dlouhé a úzké s vysokými stropy. Jedna se používala jako mešita, druhá jako společenský

prostor. Oddělovala je malá hala plná bot. Zuli jsme se a vstoupili.

Šejk Abdul-Rahim se připravoval na poslední modlitby, omýval si nohy v nízkém dřezu u vchodu. Měl dlouhé bílé a velmi tenké, téměř průsvitné vousy. Všechny nás pomalu a rozvázně třikrát políbil na obě tváře. Jenže zdvořilostí klamal: když se na nás zadíval jakoby z velké dálky zpoza černě lemovaných očí, jeho pohled obsáhl veškerou bídu Gazy. Šejk Abdul-Rahim, pomyslel jsem si, není jednoduchý člověk.

Šejk k nám hovořil přes Jusufa a vybídl nás, abychom si omyli nohy a připojili se k němu v modlitbě. Rychle jsme mu vyhověli a vstoupili do sousední mešity. Místnost přetékala zelenými vlajkami a tenkými modlitebními koberečky a lustry z porcelánových květin a třpytivých stuh zavěšených v obloucích klenby. Zdi byly pokryty hnědými a bílými kachly ve tvaru diamantu a na každém bylo vyraženo slovo Alláh.

Asi tucet mužů se seřadilo do řady. Hleděli na nás s neutrální zvědavostí. Jestliže nás k modlitbě pozval šejk, pak jsme byli vítáni. Stál jsem vedle Jusufa, který mě postavil tak, abych měl nohy a ramena v rovině s ostatními. Vzpomněl jsem si, že stejně mě usměrnil i jeho otec v mešitě v Ramle. V muslimské modlitbě se musíte podvolit a přijmout nadřazenost řady. Je jasné, že já bych nebyl dobrý muslim. Měl jsem potíže přizpůsobit se i zákonům judaismu a trval jsem na svých osobních zvycích.

Modlitby vedl ohromný muž s hustými černými vousy, zahalený do zeleného roucha a s turbanem, hrozivá masa zeleně, jež evokovala televizní záběry fanatiků Hamásu či Tálíbanu. Dolehla na mne nesnesitelná tíha toho, že jsem vstoupil do mešity v Gaze, i když se jednalo o mešitu sufiťů.

Snažil jsem se potlačit paniku splnutím s pohybem modlitby. Pokleknout, padnout na tvář, pokleknout, padnout na tvář, pokleknout, vstát, pokleknout. „*Alláhu akbar*“, Bůh je veliký. „*La illaha ill'Alláh*“, není jiný bůh než Hospodin. Neopakoval jsem poslední část věty: „*Muhammad rasul Alláh*“, Muhammad je posel. Ve skutečnosti jsem nepochyboval o tom, že Muhammad je Boží posel, stejně jako Ježíš či Buddha a další zakladatelé těchto hlavních věr, ale nevnímal jsem ho jako muslimové – tedy jako *určitěho* posla. Mohl jsem se s muslimy modlit k Bohu, ostatní jsem řešil mlčením.

Přesně to se stalo pak. Seděli jsme na kolenou a mlčeli. Zavřel jsem oči a cítil potřebu pozvednout dlaně jakoby v prosbě

k Bohu, aby mi dodal odvalu. Když jsem oči otevřel, spatřil jsem, že všichni kolem mě mají také prosebně zvednuté dlaně – instinktivně jsem se připojil k rytmu řady. Jen klid, nabádal jsem se, věř tomu, jak tě vede srdce.

JAK ŽID HLEDAL BOHA S KŘESŤANY A MUSLIMY

Když novinář, filmař a spisovatel JOSI KLEIN HALEVI (nar. 1953) odjížděl v roce 1982 ze Spojených států do Izraele, činil tak podle svých slov proto, aby „si ověřil ideál, jenž rozhýbal jeho život“. Připomeňme, že Halevi vyrůstal v newyorské ortodoxní čtvrti Borough Park a své židovství a vztah k Izraeli prožíval skutečně naplno – byl členem mládežnického sionistického hnutí Betar, studoval na Yeshiva University a v 70. letech minulého století se angažoval v Židovské obranné lize na podporu sovětských refuzníků. Mládí a složitý vývoj od soustředění na výlučně židovský svět k otevřenosti a toleranci popsal v prvotině Vzpomínky židovského extremisty (česky Sefer 2001).

Po sedmácti letech života v Izraeli napsal další prózu s názvem Na prahu rajské zahrady a podtitulem Žid hledá Boha s křesťany a muslimy ve Svaté zemi. Halevi strávil na sklonku 90. let dva roky v různých částech Izraele, na Západním břehu i v Gaze, v kostelech, modlitebnách a mešitách, během nichž se mezi křesťany a muslimy snažil o společnou meditaci a modlitbu. Hledal též odpověď na otázku, zda náboženství, která lidé rozdělují, mají též schopnost je spojit: V době, kdy selhával mírový proces z Osla, se pokoušel o svérázný „alternativní způsob míru“.

Na své pouti se úmyslně vyhýbal fanatikům, a pátral po lidech, kteří se svou otevřeností a přístupností vůči názoru druhých často vymykali i vlastním komunitám. To platí především o několika mystických muslimských duchovních, šejcích sufismu, kteří mu otevřeli dveře a nebáli se reakce okolí. Jak autor píše v předmluvě ke knize, události z podzimu 2000, tedy výbuch druhé palestinské intifády, mu další cesty na Západní břeh a do Gazy znemožnily. „Fyzické i duchovní hranice se uzavřely; mezináboženský dialog v téhle zemi se zdál nejen bezvýznamný, ale také beznadějný.“

Halevi je mistr charakteristiky: zvládá ji jako bravurní novinář výstižně, vtipně a s lehkou ironií a současně své postavy jako by neustále zařazuje do širšího kontextu židovské historie i současnosti, do biblických událostí i moderních dějin. Vykresluje

osudy a názory řádových sester a bratří, zachycuje setkání s napohled nekomunikativními muslimy v mešitách, s arménskými mnichy se účastní shromáždění na paměť genocidy spáchané Turky (o níž se, jak autor píše, mnoho lidí v Izraeli nezajímá).

Během cesty za představou Boha, kterého by mohl sdílet s jinověrci, se konfrontuje s vlastními předsudky vypěstovanými v dětství (vůči křesťanství) či později (strach z volání muezzinů) a vzpomínkami na události nedávnější: na vojenskou službu, při níž byl jako záložní voják poslán do Gazy a zranil ho palestinský pouliční bojovník. Vzhledem k výjimečnosti lidí, s nimiž se setkal, nemá jeho pouť obecnější význam; autor se ocitne opravdu jen u vstupu do zahrady, v níž věřící očekávají všeobecné usmíření a porozumění: „Nakonec zůstalo veškeré mé snažení jen pokusem, při němž jsem testoval hranice mezi vírami.“

Haleviho experiment však svou cenu jistě má – alespoň pro židovské čtenáře. Ukazuje jim místa, kam se v Izraeli těžko kdy dostanou. Ukazuje jim je nikoli pohledem outsidera, ale očima nábožensky založeného člověka snažícího se proniknout do duchovní atmosféry, jež k místu náleží, aniž by tím jakkoli rezignoval na víru vlastní: kláštery řádu trapistů, jejichž obyvatelé žijí v slibu mlčení; kostel zrození Ježíše v Betlémě; uzavřený, na tragickou minulost svého národa soustředěný svět arménských kněží v jeruzalémském Starém Městě; muslimské mešity na palestinském území; osamělé příbytky mystiků v moderní Svaté zemi či dnes již těžko dostupnou hrobku Machpela v Hebronu.

Učí čtenáře vnímat Izrael jako zemi posvátnou i pro jiná náboženství než judaismus a přitom zaznamenat základní, vnější i vnitřní rozpory, v nichž obyvatelé tohoto státu neustále žijí. Někdejší „židovský extremista“ si jich je dobře vědom a důsledně se je snaží nejen formulovat, ale jak kniha ukazuje, i všemi silami se podílet na snaze o jejich řešení: „Svářely se ve mně všechny rozpory Izraele. Miloval jsem biblickou krajinu, ale byl jsem ochotný sdílet ji s Palestinci; nenáviděl jsem okupaci, ale nevěřil jsem, že nás Arabové nechají žít v klidu. Byl jsem současně pobožný Žid a demokrat; chtěl jsem židovský stát, který ctí své kořeny, a zároveň moderní stát, který respektuje všechny své občany.“

(Naše, mírně krácená, ukázka je ze závěrečné části knihy nazvané Lajlat al-Mirraj.)

Připravila ALICE MARXOVÁ

(Yossi Klein Halevi: At the Entrance to the Garden of Eden, Harper Collins Publishers, New York, 2001, 336 stran.)

POTŘEBUJE NAŠI OCHRANU

Co dál s židovskou čtvrtí v Polné

Díky příznivému historickému vývoji se naše republika může pochlubit značným počtem urbanistických celků, v nichž nuceně žili Židé až do poloviny 19. století. Patří k nim i město Polná na českomoravském pomezí Vysočiny.

Polná židovská čtvrť je jednou z mála, které nevznikaly živelně, postupným růstem, ale byly plánovitě založeny roku 1681 na základě rozhodnutí knížete Ferdinanda Dietrichštejna. V několika stavebních etapách pak před východní (Horní) městskou branou vyrostl svébytný útvar, který svým zhruba trojúhelníkovým tvarem a dvěma úzkými brankami představuje názorný příklad uzavřenosti židovských sídlišť, dané vnějšími požadavky na separaci židovských obyvatel, ale i potřebou jejich ochrany. Čtvrť se skládala původně ze synagogy a z 32 převážně patrových domů v řadové skladbě, v nichž žily početné rodiny (v průměru 24 duší). V průběhu staletí se domy dělily a spojovaly, docházelo také ke stavebním úpravám, zbořena však byla pouze jediná budova, a celek polenského ghetta se tedy zachoval do dnešních časů téměř intaktně. Zajímavé je, že navzdory tomu jsou v bývalém ghettu památkově chráněny jen dva domy a synagoga a celé území čtvrti pak jen v rámci Městské památkové zóny Polná.

PRŮZKUM JAKO PRVNÍ KROK

Právě nedocenené urbanisticko-architektonické a kulturněhistorické hodnoty areálu vedly počátkem roku 2005 zástupce kraje Vysočina, města Polné, Federace židov-

ských obcí v ČR a Národního památkového ústavu Brno k dohodě, že by polenské ghetto mělo být samostatně prohlášeno alespoň za nemovitou kulturní památku, aby byla zajištěna jeho adekvátní právní ochrana. Prvním krokem na této cestě se

Celek ghetta se zachoval téměř neporušený. Foto autor.

stal komplexní stavebněhistorický průzkum všech budov v židovské čtvrti, uskutečněný v letech 2005–6. Ten přinesl řadu nových poznatků o někdejším způsobu života židovských obyvatel u nás. Škoda jen, že byl negativně ovlivněn zcela odmítavým přístupem některých majitelů domů, kteří tak demonstrovali své obavy o omezení vlastnických práv ze strany památkářů.

Přestože podobu čtvrti v Polné ovlivnily požáry a pozdější přestavby, základní roz-

kdejších obchodních krámů a řemeslnických dílen. Naprostá většina domů je alespoň částečně (dodatečně) podsklepena, mnohé mají vstup do sklepa zvnějšku, v kamenném ostění a s pobíjenými dveřmi. Žel pouze v jediném případě, a to ještě na druhotném místě, se dochovala v ostění vstupu stopa po mezuzě. Rovněž jen v jednom případě se zachovala dříve častá dřevěná pavlač v patře. Podle záznamů v pozemkových knihách mívaly všechny domy ghetta stánek pro svátek sukot (ve dvoře, na balkoně, pavlači nebo půdě), stopy po nich však již nebyly zjištěny. Pro značný počet obyvatel čtvrti muselo být k dispozici více rituálních lázní, dochovala se pravděpodobně jen jediná ve sklepě obecního domu (čp. 541). Stylová výmalba stropu a stěn v modlitebně obecního domu souvisí s řešením a výzdobou sousední synagogy, jejíž kvality byly popsány v Rch 10/2000.

Na průčelí domů zahlédneme stylové dveře, kamenné ostění, fragment štukové výzdoby fasády, kruhové terakotové okénko k větrání půd, balkon na kamenných krakorcích či kamenné korytko u okapních svodů. Po zhoubném požáru v roce 1863 nám však názornou představu o původním vzhledu zástavby ghetta poskytne už jen jediný dům (538): členěná pozdně barokní fasáda, na průčelí předstupuje rizalít s klenutým loubím. Rozdílný tvar oken a barvy

Klenutý mázhaus v domě čp. 550. Foto autor.

fasády na průčelí domu čp. 526–527 prozrazují, že i v Polné existovalo tzv. kondominium, čili reálné (nikoli, jak známe běžně, ideální) dělení nemovitosti na více dílových vlastníků; tento jev dodnes přináší velké problémy při opravách a prodejkách. Jinou zajímavostí typickou pro židovské čtvrti jsou společné vstupy do později rozdělených domů (např. čp. 518–519).

UNIKUM

To nejzajímavější zjištění jsem si nechal na konec. Ve větších židovských čtvrtích městského typu s vysokou hustotou zástavby domovních bloků v úzkých uličkách existovaly u nás v 18. a 19. století kromě vnějších komunikací podél front domů ještě vnitřní veřejné průchody napříč domy. Bylo tomu tak i v Polné, kde průchod fungoval až ve 20. domech (dnes existuje jen průjezd obecním domem, ostatní průchody jsou veřejnosti nepřístupné). Polná má navíc naprostý unikát: boční propojení řad domů v úrovni patra. Realizovalo se dveřními prostupy ve štítových zdech poblíž průčelí do Karlova náměstí, případný výškový rozdíl podlah – domy stojí na mírném svahu – upravoval schod. Zmíněné prostupy jsou fyzicky zdokumentovány zatím na čtyřech místech. Ten-

Židovská čtvrť v plánu města J. Zimfusse 1750–77.

to velmi nestandardní průchod napříč obytnými místnostmi patra jednotlivých domů obyvatelům umožňoval „suchou nohou“ projít z jejich bytu až do synagogy. (Ze starší literatury víme, že dům proti templu čp. 528 spojoval v úrovni patra se synagogou krytý dřevěný můstek, podobný můstek vedl ještě v roce 1982 mezi domy čp. 546 a 540.) Propojení mohlo mít i bezpečnostní význam.

Všechny zmíněné skutečnosti dokládají, že hodnoty areálu někdejší polenské židovské čtvrti by si právem zasloužily, aby byly zachovány i pro další pokolení, a tudíž by se měly stát předmětem většího stupně památkové ochrany.

JAROSLAV KLENOVSKÝ

VILA TUGENDHAT A JINÉ

Zákon 212/2000 Sb. o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem má od svého zrodu za sebou několik desítek objektů vydaných židovským obcím, řadu, byť nepřilíš dlouhou, obrazů a jiných artefaktů navrácených původním majitelům nebo jejich potomkům, dva probíhající soudní spory proti České republice a nejnověji se k němu začíná vymezovat kauza brněnské vily Tugendhat. Připomeňme si v kostce její historii. V roce 1928 vstupuje v Berlíně do svého druhého manželství s textilním továrníkem Fritzem Tugendhatem (1895–1958) Greta Weissová (1903–1970) a ještě před svatbou dostává od svého otce Alfréda Löw-Beera pozemek v brněnské čtvrti Černá Pole. Dynastie Löw-Beerů patřila k zakladatelům textilního průmyslu na Moravě, byli to známí mecenáši a jedni z nejváženějších členů desetitísicové brněnské Židovské obce. Pozemek přiléhal k rodinnému sídlu, a byl tedy velmi logickým svatebním darem. Novomanželé oslovují na doporučení přátel německého průkopnického architekta-samouka Ludwiga Miese van der Rohe, s jehož na tehdejší dobu odvážnými stavbami obytných domů se seznámili v Německu. Architekt navrhl unikátní funkcionalistickou třípodlažní rodinnou vilu umístěnou ve svahu s nádherným výhledem na nejkrásnější panorama Brna, hrad Špilberk a chrám na Petrově. Stavbu provedla v letech 1929 až 1930 brněnská firma Arthura a Mořice Eislerových, na dodávkách se podílela řada firem z Evropy i ze světa.

Mies van der Rohe vytvořil dokonale skloubený celek, včetně interiérů a mobiliáře, ale majitelům nebylo popřáno dlouhé potěšení z domu, který byl prošípován technickými finesami, jež předbýhaly dobu (klimatizace, dvojí nezávislé vytápění, zasklená stěna aj.). Rodina, jež tradičně podporovala potřebné (otec Löw-Beer se „lvím“ finančním podílem zasloužil o zvládnutí přílivu utečenců z Haliče za 1. sv. války do Brna, Tugendhatové podporovali německé uprchlíky hledající útočiště před Hitlerem v Československu), nakonec sama prchá před nástupem hnědého moru. V roce 1938 emigrují, nejdříve do Švýcarska, později do Venezuely. Vilu zabírá gestapo. Po válce dle některých zdrojů bylo zahájeno řízení o navrácení, ale nebylo dokončeno. Ve vile bylo umístěno dětské rehabilitační zařízení, v 90. letech budova přešla do majetku města. Nyní je součástí expozic Muzea města Brna a čeká na rozsáhlou rekonstrukci. Od

roku 2001 je na seznamu kulturních památek UNESCO.

Pozornost veřejnosti k sobě vzácná památka přitáhla opět v průběhu minulého roku. Po schválení záměru města Brna investovat nemalou částku do nezbytné rekonstrukce bylo vypsáno výběrové řízení na projekt, které jeden uchazeč vyhrál – a druhý napadl soudně a vyhrál zase tam. A v tuto chvíli vstupuje na scénu dcera,

Vila má i velkou zahradu. Foto Přemysl Janiček.

kunsthistorička Daniela Hammer-Tugendhat, a prostřednictvím právního zástupce Augustina Kohoutka je na stole oficiální žádost o vydání dle v úvodu zmíněného zákona 212. Je to nesporně velmi sofistikovaná aplikace zákona, který hovoří o „vydání uměleckých děl“, a vzápětí také vyvolá odbornou debatu, co lze za umělecké dílo považovat. V případě se zatím, zdá se, neangažuje další z rodiny, syn a světově uznávaný filosof Ernst Tugendhat (1930), od roku 2001 čestný občan města Brna. Morální aspekt celé kauzy je nezpochybnitelný, vila byla rodinným majetkem a potomci žijí. Právnický háček je v tom, že citovaný zákon hovoří o vydávání majetku držení státem, a to vila není. Právní zástupce má ale i v tomto jasno, převod na město byl neplatný. A aby vše bylo náležitě okořeněno, opoziční ODS na brněnském magistrátu přichází s návrhem vilu dědicům darovat! Což o to, myšlenka je to šlechetná a má v Brně ve vztahu k židovskému majetku precedensy, byť tam šlo spíše o kompenzace za jiné nevydané objekty. Vtírá se ovšem otázka, zda nejde spíše o politickou hru vůči na radnici vládoucí ČSSD nebo snahu znovu zamíchat karty v získání zakázky(ek) na stamilionovou rekonstrukci. Pro koho je to dobré? Pro vilu Tugendhat?

Post scriptum. Ani v jednom ze dvou shora zmíněných sporů vůči ČR žalující strana (ŽOB) zatím neuspěla. Vynesená rozhodnutí nejsou pravomocná.

PETR WEBER

(Psáno pro Roš chodeš a Kachol Velavan, leden 2007.)

SAMUEL FISCHER Z MIKULÁŠE

Slavnému nakladatelství je už sto deset let

S. Fischer Verlag – název jednoho z nejvýznamnějších světových nakladatelství zná dnes každý, kdo se jen trochu zajímá o dění kolem knih. Málokdo však ví, kdo byl jeho zakladatel Samuel Fischer. Narodil se 24. prosince 1859 v Liptovském Mikuláši. Jeho rodná obec měla početnou židovskou komunitu (přes 300 rodin), obecnou židovskou školu a soukromé židovské gymnázium, jehož absolventy byla řada známých osobností. Studoval tu také Sami Fischer a možná právě tato škola v něm probudila lásku k literatuře a určila tak jeho životní dráhu. V každém případě víme, že už v patnácti (to odjel do Vídně a nastoupil do učení v knihkupectví) byl vášnivým čtenářem soudobé literatury a ve večerních kurzech si doplňoval obchodní vzdělání. O šest let později přesídlil do Berlína, kde si našel místo v knihkupectví Hugo Steinitze a stal se zanedlouho jeho společníkem. Firma Steinitz & Fischer vydávala v komisi jízdní řády, průvodce, odborné časopisy, reklamy hotelů, populární lékařské spisy apod. Pro Fischera to byla cenná zkušenost, seznámil se tu s řadou berlínských literátů, zažíval debaty o umění a literatuře. Záhy byl přijat do Spolku berlínských knihkupců, shodou okolností získal menší kapitál a na podzim 1886 založil vlastní nakladatelství.

VNUTIT PUBLIKU HODNOTY

Dějiny nakladatelství S. Fischer jsou neoddělitelně spojeny s historií novější německy psané literatury. Zakladatel podniku se zaměřil na soudobé autory, budoval vztahy mezi spisovatelem, čtenářem a veřejností. Nezajímaly ho příliš dobové programy a hnutí, na prvním místě stálo vždy dílo, které chápal jako součást osobnosti autora. Proto také kladl větší důraz na prezentaci celého díla než na publikaci jednoho úspěšného titulu. Svoji nejdůležitější zásadu později drasticky formuloval takto: *Vnutit publiku nové hodnoty, které nechce, je nejdůležitější a nejkrásnější poslání nakladatele.*

První knihou nakladatelství S. Fischer Verlag byl Ibsenův *Rosmersholm*, který vyšel v lednu 1887. Brzy nato totiž slavilo obrovské úspěchy Ibsenovo drama *Gespensster* (Přízraky) v berlínském divadle (kritici mluvili o „estetické revoluci“) a Fischer získal opci na řadu autorových her. Následovaly sebrané spisy, lidové vydání (více než 100 tisíc výtisků) a nakonec spisy z pozůstalosti. Od roku 1889 začal Fischer vydávat *Nor-*

dische Bibliothek, v níž se poprvé zřetelně prosadilo i další nakladatelovo krédo: *literaturu je třeba nejen zprostředkovávat, ale také objevovat a propagovat.*

Mladý Fischer se vášnivě zajímal o divadlo. V březnu 1889 založil s přáteli spolek *Freie Bühne*, který organizoval uvádění moderních divadelních her. Spolek získal několik set prominentních přispěvatelů (publikum pocházelo většinou z berlínského židovského měšťanstva a buržoazie) a svou činnost zahájil v září 1889 Ibsenovými *Přízraky*; následoval Tolstoj, Björnson, Goncourt, Strindberg aj. Nové perspektivy se otevřely také nakladatelství.

S. Fischer právě založil nakladatelství. Foto archiv.

Roku 1889 se stal takřka přes noc slavným zcela neznámý Gerhart Hauptmann díky své naturalistické hře *Před východem slunce*, která vyvolala veřejný skandál. Fischer si zajistil práva na další Hauptmannovy práce, vydával jeho nová dramata, a když v roce 1912 dostal autor Nobelovu cenu, přišel se souborným vydáním díla.

Od roku 1890 se spolek rozhodl vydávat ve Fischerově nakladatelství týdeník *Freie Bühne für modernes Leben* (později změnil jméno na *Deutsche Rundschau* a 1904 na *Die Neue Rundschau*), který byl pro Fischera médiem komunikace mezi nakladatelstvím a publikem, jevištěm, na němž uváděl nové autory a ukázky z jejich díla, jež teprve pak vyšlo knižně; časopis se časem stal jedním z nejdůležitějších kulturních periodik Evropy.

Fischer byl ve spojení s Friedrichshagenským kruhem literátů a umělců (R. Dehmel, D. von Liliencron, A. Strindberg aj.) a sblížil se se spisovatelem vídeňské moderny – vydání jejich díla se do-

dnes počítá k nejvýznamnějším úspěchům nakladatelství; velmi rychle se do postavení Fischerova kmenového autora dostal především Arthur Schnitzler. Koncem století se jedním z neúspěšnějších Fischerových autorů stal Gabriele d'Annunzio, jemuž vydal celkem 11 knih ve vysokých nákladech. Od roku 1895 Fischer vydával také soubory pozorování a skic ze života Petera Altenberga; do autorovy smrti roku 1919 vyšlo 9 svazků, vždy vítaných širokým publikem i kritikou.

Roku 1897 Fischerovo nakladatelství našlo svoji adresu v Bülowstrasse 90, kde byl sklad, kanceláře i zasilatelství. Šéf podniku vedle organizační práce vždy četl a posuzoval obrovský počet rukopisů. V roce 1896 nastoupil jako lektor Moritz Heimann (1868–1925) a zůstal v této funkci po tři desetiletí. Sám psal hry a novely, byl vynikajícím esejistou se skvělým úsudkem, komentoval program nakladatelství v *Neue Rundschau*, nezištně pomáhal autorům. Rovněž Fischerova žena Hedwiga, rozená Landshoffová, měla výjimečný cit pro osobní jednání s autory, s nimiž vedla korespondenci – za 40 let napsala prý více než 50 000 dopisů a zprostředkovala nespočet setkání spisovatelů. Právě přátelské porozumění a téměř rodinné prostředí Fischerova domu vedlo mnohé autory k tomu, že nabídky jiných nakladatelství trvale odmítali.

KMENOVÍ AUTOŘI

Většina autorů Fischerova nakladatelství je dnes řazena ke klasikům moderny, významných cen a uznání se však za života dočkali především tři jeho kmenoví spisovatelé: Thomas Mann, Hermann Hesse a Jakob Wassermann.

První Mannův román *Buddenbrookovi* vyšel v říjnu 1901 ve dvou dílech. Dlouhodobý úspěch, který neměl v historii nakladatelství obdoby, však přineslo jednodílné vydání za pět marek z roku 1903. Když Mann dostal roku 1929 Nobelovu cenu, byla odůvodněna především úspěchem *Buddenbrookových* (a ovšem také románem *Kouzelný vrch*).

Mladý basilejský knihkupec Hermann Hesse už měl za sebou knihy básní a prózy v malých nákladech, když mu Fischer nabídl, že vydá jeho nové práce. Po jistém váhání dokončil Hesse rukopis autobiografické básně v próze *Peter Camenzind*. Fischer jí byl nadšen a vydal ji roku 1904 navzdory tomu, že neočekával nakladatelský úspěch. Mýlil se – během čtyř let se prodalo 50 000 exemplářů. Hesse zůstal Fischerovi věrný. Byl to sice nevypočítatelný partner, ale prosazení jeho díla nedělalo nikdy problémy.

Jakob Wassermann k nakladatelství získal rychle vztah a stal se blízkým Fischerovým přítelem; slávu si získal především románem *Caspar Hauser* (1907).

Fischerova pověst jako nakladatele moderny od počátku souvisela s vydáváním divadelních her. Na přelomu století se u něho sešla už většina významných evropských dramatických autorů, přičemž jádro edičního programu tvořili Hauptmann, Schnitzler a Hofmannsthal, později získal ještě Bernarda Shawa. Roku 1903 zřídil divadelní agenturu a již o osm let později mělo nakladatelství práva na 166 her.

V roce 1897 vznikla *Collection Fischer*, ediční řada moderních novel a románů ve formátu knížek do kapsy za cenu 2 marek. Další pokus o lacinou edici učinil nakladatel v říjnu 1908, kdy začala vycházet *Fischer's Bibliothek* současných románů, která přinášela měsíčně jeden titul paperbacku v nákladu 15 000 kusů za 1 marku.

VÁLKA A KRIZE

V posledních letech před první světovou válkou byla měšťanská kultura v Německu otřesena revoltou, která dostala jméno expresionismus. Fischer se snažil věnovat mladší literatuře víc pozornosti, přicházela však se svým zájmem příliš pozdě. Přesto tehdy nakladatelství dosáhlo svého historického maxima: 50 nových titulů za rok. Za války zeslábl zájem o vše, co nebylo bezprostředně svázáno s válečnými událostmi, poválečná inflace pak nakladatelství téměř zruinovala; v roce 1923 například Fischer vydal pouze 19 nových titulů.

Brzy nato se ale situace začala obracet. Fischera „zvedl“ především román Thomase Manna *Kouzelný vrch*, kterého se během roku prodalo na 50 000 výtisků; autor navíc dostal Nobelovu cenu. Začala vycházet sebraná díla Hugo von Hofmannsthal, Hermann Hesseho a Jakoba Wassermann, který tehdy patřil k nejčtenějším německým autorům, sebrané prózy A. Schnitzlera aj.

Po válce S. Fischer Verlag rozšířilo nabídku anglické literatury: jeho autory byli Walt Whitman, Eugen O'Neill, John Dos Passos a především Joseph Conrad, jehož sebrané dílo vyšlo ve 22 svazcích. Ekonomická závislost Evropy na Spojených státech, která se projevila během světové krize v roce 1930, se stala také tématem

beletrie i non fiction literatury, jejíž význam významně rostl (vytvořila také oblíbený žánr románových biografii).

Ve vedení nakladatelství se po válce začala uplatňovat nová generace. Otázka nástupnictví téměř šedesátiletého Fischera (jediný syn zemřel v roce 1913) dostala nečekané řešení v podobě jeho zetě Gottfrieda Bermanna, který do nakladatelství vstoupil v říjnu 1925. Bermann (musel si změnit jméno na Bermann-Fischer) se zabýval především výrobou, podnikáním a reklamou. Dcera Brigitte se podílela na grafické úpravě knih.

Od roku 1930 produkce nakladatelství stoupala. Podnik se již nemohl spoléhat na vydávání klasiky, snažil se udržet spojení se současnou politikou a kulturou. Po smrti Hofmannsthal (1929), Schnitzlera (1931) a Wassermann (1934) zůstali z Fischerových kmenových autorů naživu jen Hauptmann, Hesse a především Thomas Mann, nejproduktivnější a jediný, který byl schopný na soudobé události reagovat.

NA ÚTĚKU

Po nástupu nacistů bylo S. Fischer Verlag ohroženo v mnoha směrech: zakladatel, nástupce, zaměstnanci i mnozí autoři

nežádoucích autorů a opustit Německo, zbývající část nakladatelství převzal po dohodě Peter Suhrkamp, aby nepadlo do rukou nacistů. Bermann-Fischer se pokusil založit nakladatelství ve Švýcarsku, to mu však nepovolil Svaz švýcarských knihkupců. Odešel tedy do Vídně, po anšlužu 11. března 1938 však musel i s rodinou uprchnout: odjeli jedním z posledních vlaků.

Posledním evropským pokusem o obnovený provoz bylo založení nakladatelství ve Stockholmu, v roce 1940 se však rozhodli odjet (přes Rusko a Japonsko) do New Yorku. Zde Bermann založil *L. B. Fischer Publishing Corporation*, která se zaměřila především na americké autory a odbornou literaturu.

ZNOVUZROZENÍ

Po skončení války Hermann Fischer newyorský podnik prodal a vypravil se do zničené Evropy. Dobrým tahem se ukázalo přemístění do Frankfurtu, který se zakrátko stal centrem světového knižního obchodu. Roku 1950 tu bylo obnoveno *S. Fischer Verlag* s původním programem a *Neue Rundschau* jako součástí nakladatelství. Hlavním úkolem nakladatelství

byla opět souborná vydání kmenových autorů. Jeho nejvýznamnějším přírůstkem a nejvyšší vydavatelskou kartou se stal Franz Kafka, na jehož souborné dílo získal Bermann licenci za války v New Yorku od S. Schockena. Právě nová vydání Franze Kafky z produkce S. Fischer Verlag ovlivnila světovou poválečnou literární scénu nejvýznamněji. Nově byly vydány také sebrané spisy Franze Werfela, Virginie Wolfové a Stefana Zweiga,

od r. 1953 začalo nakladatelství vydávat Sigmunda Freuda, který dosud zůstal německému publiku takřka neznámý. V roce 1952 vyšly první svazky paperbackové edice *Fischer Bücherei* (se známým znakem ryby), která přinášela tituly literatury faktu ze všech oblastí přírodních a humanitních věd.

V roce 1963 se Bermann a Brigitte Fischerovi stáhli do ústraní a přestěhovali do severního Toskánska, kde se usadili natrvalo. Nakladatelství postupně přešlo na nového majitele (Deutschen Bücherbund Georga von Holtzbrincka), ale jeho profil a značka nejvýznamnější německé kulturní instituce svého druhu zůstaly zachovány dodnes.

ARNO PAŘÍK

Kmenoví autoři S. Fischer Verlag: Hermann Hesse, Jakob Wassermann a Thomas Mann. Foto archiv.

byli Židé, demokraté, popř. komunisté. Hitler omezil svobodu tisku, spousta autorů se ocitla na černých seznamech, jejich knihy hořely na hranicích a zmizely z knihkupectví a knihoven. Bylo mezi nimi mnoho knih z produkce S. Fischer Verlag. K jeho zakladateli byl osud milosrdný: Samuel Fischer v létě 1934 těžce onemocněl a 15. října ve věku 74 let zemřel. Na pohřeb velkého služebníka německé literatury přišlo asi sto osob, smuteční projevy přednesli G. Hauptmann a O. Loerke.

Provoz nakladatelství byl stále složitější, všichni věděli, že bude následovat nucený prodej a arizace. Začátkem roku 1935 došlo k rozdělení podniku: Bermann si mohl ponechat autorská práva

Johannes Urzidil: PŘÁTELÉ

Psal se rok 1917. Válka mne vyzdvihla jako mladého hochu k hodnosti titulárního frajtra rakouské armády, našťestí komandovaného k pražské posádkové proviantuře na jatkách v Holešovicích. Bylo to pěkně v chládku a ještě se našla nějaká ta aprovizace pro rodinu a přátele. Mým představeným byl nakladatel Jaroslav Topič v úloze rakouského četaře. Pokládal jsem tedy za svoji hlavní povinnost, aby literární Praha scházela se v kavárně Arco měla co jíst. Sedávali tam Němci, sedávali tam Češi: Franz Werfel, tehdy již slavný svými lyrickými sbírkami *Der Weltfreund* a *Ein-ander* – naplněný láskou ke světu a k bližnímu; Franz Kafka, nejvýznamnější prozaik, v osobním styku skromný a tichý; Max Brod, důležitý pro Prahu, zvláště románem *Tycho de Brahe*; moudrý slepec Oskar Baum, autor jemných novel; Rudolf Fuchs, nevšední lyrik a překladatel Bezruč; Otto Pick, jenž se tak důrazně exponoval pro českou literaturu a kterému celá řada českých autorů vděčí za nesmírně mnoho; přicházel Rudolf Thomas, věčný mladík – tenkrát mladík skutečně – se svojí snoubenkou (oba se společně rozloučili v Praze se životem, když za druhé republiky viděli přicházet to nejhorší). Scházeli jsme se v Arcu se starým milým Antonínem Mackem, Alfredem Fuchsem, Ferdinandem Peroutkou, Arnem Laurínem a jinými. Někdy si přisedl slavný Vojan a často hospitoval prof. Wahrmond, známý zásahem T. G. Masaryka do jeho senzačního případu na univerzitě.

Skladiště posádkové intendanty chovalo tehdy ještě různé poklady ve formě zavařenin, hrachu, tuku a jiných viktualií. Považoval jsem za svou povinnost, aby tyto poživatiny dostala nejen rakouská soldateska, nýbrž i intelektuální prostředí domácích bojovníků proti válečné frontě. Kavárna Arco byla hlavním stanem této vyživovací akce. Vydával jsem tenkrát pomocí literárně založeného brněnského obchodníka, jehož jméno nemohu pochopitelně uveřejnit, brněnský časopis *Der Mensch*. Byla to první německá publikace v Rakousku, která se snažila o spolupráci a otevřeně hlásala ideály humanity proti válce. Taková věc uprostřed válečného Rakouska byla ještě možná. Psali do toho časopisu němečtí přátelé a kolegové a zároveň velká část každého čísla byla věnována li-

teratuře české. Pravidelně vycházely překlady příspěvků Karla Čapka, Otakara Breziny, Otakara Theera, Jaroslava Golla, Antonína Macka a jiných autorů. *Der Mensch* – humanitati – to byla základní myšlenka. Byli jsme ryzí idealisté. Věřili jsme ve spolupráci národů, věřili jsme, že je možno kulturní snahou přemoci síly zla. Byli jsme mladí. Jsme dnes starší a někteří přátelé nás opustili. Franz Kafka odpočívá

Johannes Urzidil. Foto archiv Vladimíra Musila.

na Olšanech, ale celý literární svět čte jeho knihy a právě nyní se připravuje souborné vydání jeho díla v Americe. I Otto Pick opustil tuto neblahou planetu. Milý starý Macek zemřel jako dobrý socialista a ušetřil si pohled na evropskou tragédii. Vidím ho ještě před sebou, upřímného autora *Listů k srdci*. Říkali jsme mu „starý“, ale byl vlastně mnohem mladší, než vypadal. Když jsem ho seznámil s některým literárním nováčkem, podrobil jej ihned zdoluhavě přednášce, a ježto nedoslýchchal, nedbal námitek a nikdo se vlastně nedostal ke slovu. Nakonec, když nový host odešel, Macek nás pokaždé uspokojeně ujišťoval: „Takový správný hoch. A jaké má báječné názory.“

Ludvík Wahrmond, náruživý demokrat a volnomyšlenkář, se také včas utekl do

zaslouženého věčného „otium cum dignitate“ – ubohý Alfred Fuchse, jak jsme tě mívali rádi. Tenkrát jsi, myslím, ještě psal do českožidovského *Rozvoje*, ale zároveň jsi nám již přednášel středověké katolické básně. Ferdinand Peroutka – lépe o tom neuvažovat. Ale ti, co ještě žijí a mohou se ozvat, zůstanou mladými jako tehdy a ještě věří v konečnou nadvládu pozitivních kulturních prvků a v sílu myšlenky mezinárodní spolupráce. Sedával s námi tehdy i mladý pražský německý lyrik Karl Brand. Bydlel ve starém domě na Malostranském náměstí a tam zemřel v mé náručí. Dnes již o něm asi nikdo neví. Ale v některé zapadlé knihovně se ještě nalézá svazek jeho básní a próz, které jsem vydal s předmluvou Franze Werfela, básně všelidské, nadnárodní, nadšeně mladé a nadané.

Přicházeli do Arca též umělci. Max Švabinský tam čítal pravidelně časopisy. My se však zajímali nejvíce o naše nejmodernější vrstevníky: o Špála, který tehdy začal malovat své modročervené krajiny, peprné selky a kubistické kolombíny, o Vlastislava Hofmana, jehož kresby k Dostojevskému se nám zdály být objevem, o Josefa Čapka, neúnavného literárního a výtvarného inspirátora nových směrů a myšlenek, o Rudolfa Kremličku, který tehdy opouštěl své poněkud akademické začátky a maloval bezohledněji a náruživěji.

„Nemáme plátno,“ vykládali mi jednoho dne Špála a Kremlička. „Nedá se už nikde koupit ani kousek. Malujeme na lepenku. Kazí to barvy a obraz je brzy zničen.“ Co dělat? Měli jsme v posádkové jídelně pět starých čínských čajových beden a každá z nich sestávala ze šesti hladkých, nádherně klížených stěn z tvrdého dřeva asi o jednom čtverečním metru. To znamenalo třicet prvotřídních a solidních ploch. Dal jsem bedny rozdělat, vyfasoval jsem za to kasárníka, ale Špála a Kremlička měli na čem malovat.

„Když se tak zajímáte o moderní české umění,“ řekl mi Jaroslav Topič, „pojďte se mnou a navštívíme jednoho malíře podivína. Jarmila, totiž paní Topičová, naléhá, abych mu udělal výstavu. Já se toho trochu bojím. Maluje hrozně divoké věci.“ Tak jsem se dostal do bytu Jana Zrzavého ve Šporkově uličce na Malé Straně, ve starém barokovém domě s vyhlídkou z pavlače na Strahov a z pokojíku na celou Prahu. Zrzavý se tehdy ještě netěšil plnovousu, byl tichým úředníkem Zemského (pokračování na straně 17)

JERUZALÉM *Videňana Kolleka*

Svým způsobem byl paličatým rekordmanem, svým způsobem jedním z posledních zástupců dnes vymírajícího druhu. To lze říci ke skonu Teddyho Kolleka, člověka, jehož jméno zůstane spjato s Jeruzalémem více než jakákoliv jiná osobnost moderních židovských dějin. Na tom se po 2. lednu, dnu jeho úmrtí, shodli jeho stoupenci, konkurenti i oponenti.

Na jaře oslaví Jeruzalém 40 let od sjednocení pod izraelskou správou. Připomeňme, že dvě třetiny z oné téměř dvougenerační éry stál Kollek v jeho čele – 26 roků. Zatímco dnes je za rekordmana považován budapeštský primátor Gábor Demszky, sloužící nepřetržitě od roku 1990 a celkem pětkrát zvolený, Kollek obhájil svůj mandát šestkrát a v úřadu starosty strávil dohromady 28 let (1965–93). Jen těžko bude v demokratickém světě překonán.

A teď k tomu ohroženému, ba vymírajícímu druhu. Kollek byl krajanem Demszkého a zároveň vrstevníkem Viktora Fischla, jehož nekrolog přinesl Roš chodeš loni (7/2006). Oba se narodili v závěrečných, leč nejšťastnějších letech Rakouska-Uherska. Fischl v roce 1912 v Hradci Králové, Kollek dokonce o rok dříve, 27. května 1911 na maďarském venkově. Jeho rodiče však byli Videňané, kteří zavítali do východnější části monarchie jen pracovně, a rodina se v roce 1918 vrátila do Vídně. Tam strávil mladý Theodor – pojmenovaný na počest již zesnulého Theodora Herzla a vychovávaný v sionistickém duchu – následujících sedmáct let, než odjel do britské mandátní Palestiny. S takovou životní dráhou se už v dnešním Izraeli prakticky nesetkáme. Můžeme tedy bez velké nadsázky říci, že úmrtím Kolleka se „rakousko-uherský skanzen“ ve Svaté zemi stal minulostí. Včetně jmen. Zatímco Viktor Fischl se v novém domově proměnil v Avigdora Dagona, Kollek zůstal Kollekem, pro drtivou většinu Izraelců Teddym.

Svět se mění a ještě rychleji se mění přistěhovalecké země. Doba, kdy se běžný Izraelec vyznal lépe v poměrech střední Evropy než Ameriky, je dávno pryč. Svědčí o tom ukázka jednoho z nekrologů v listu *The Jerusalem Post*: „Jeden z Kollekových prarodičů, rabín a učitel, pocházel z Maďarska, zbylí tři z německojazyčného města Bruen na Marově (sic). Kollek vždy s potěšením říkával, že Franz Kafka, Arthur Schnitzler, Max Brod a Sigmund Freud se narodili v témže moravském kraji.“ Ach jo, řekli by si pánové Kollek a Fischl, kdyby ty řádky mohli číst.

Nechme však nostalgie a přenesme se s Teddym Kollekem do Svaté země před druhou světovou válkou. Nový pionýr si bere za ženu svou přítelkyni z Vídně a společně se podílejí na založení kibucu Ejn Gev u Kineretu. Pak je ale vyslán do Velké Británie, odkud zkouší zachraňovat evropské Židy, včetně českých, zpod soumraku nacismu. V roce 1939 dohodne ve Vídni, vybaven britskými povolenkami, propuštění tři tisíc Židů z koncentračních táborů. Jednání s řadovým nacistickým úředníkem trvá čtvrt hodiny. Znovu ho spatří v roce 1961 před izraelským soudem – je to Adolf Eichmann.

Po válce shání zbraně a peníze pro Haganu. Uspěje u irských dokařů v New Yorku, kteří v Haganě spatřují „soudruhy ve zbraní proti Britům“. V Mexiku získá šek na milion dolarů, tehdy nesmírnou částku. Za

Teddy Kollek mezi jeruzalémskými přáteli. Foto archiv.

ni pořízená letadla pak putují do Izraele rozložená na díly coby „montované domky“. Kollek se takto přibližuje Davidu Ben-Gurionovi, poté se stává ředitelem jeho premiéřského úřadu i členem vlád (1952–65). Jenže právě Ben-Gurion, mezi tím již v důchodu, postrčí svého muže Kolleka do obecních voleb a v listopadu 1965 má Jeruzalém nového starostu.

Jak vypadá tento prestižní úřad v roce 1965? To už si dovede představit jen pamětník. Je teprve 16 let po konci války za nezávislost, město je provinční, rozdělené, de facto frontové, v blízkosti hranice stojí nejenom výstražné cedule, ale i barikády proti odstřelovačům a pokladna je téměř prázdná. Kollek přistupuje k úřadu pragmaticky, na dvou rovinách. Hned v roce 1966 dosáhne dvou věcí. Získá pro Jeruzalém statut rozvojového města, což přinese navýšení rozpočtu a vládní pomoc. Na privátní rovině pak zakládá Jeruzalémskou nadaci, která shromažďuje prostředky z celé-

ho světa a stává se hlavním zdrojem pro rozvoj izraelské metropole. Výsledkem je výstavba nejenom nových čtvrtí, ale i dřívě nemyslitelných výškových budov a kulturních svatostánek – Izraelské muzeum, Jeruzalémské a Kahnovo divadlo, Cinematéka, knihovny, zahrady, sportoviště... Pozdější premiér Jicchak Rabin nazve Kolleka největším stavitelem v Jeruzalémě od Herodových časů. Tady se však musíme trochu vrátit.

Právě Jicchak Rabin je náčelníkem štábu, který přináší vítězství v šestidenní válce, tím i nový osud Jeruzalému a magistrátu. Město je sjednoceno, poprvé po 1900 letech pod židovskou správou, ale schází zkušenost s novými nedobrovolnými spoluobčany. Kollek říká: „Raději bych měl město bez Arabů, ale když už tu jsou, musíme jim pomáhat. Kdybychom s nimi zacházeli špatně, budou nás nenávidět tím více.“ Sám se angažuje v dodávkách mléka pro arabské děti. A především hned 28. června 1967, tři týdny po skon-

čení bojů a týden poté, co mu vojáci předají správu celého města, příkazuje zbořit separační zdi mezi židovskou a arabskou částí. Symboly lze změnit rychle, ale dodat sjednocenému městu pocit jednoty či alespoň rovných šancí je složitější. Ke Kollekovým nezdarům můžeme přiřadit fakt, že nepřiměl

Araby k účasti na účinné správě města či v obecních volbách. Právě jejich volební bojkot po první intifádě přispěl ke Kollekově porážce při sedmém klání o vládu nad městem v roce 1993.

Bývalý starostův spolupracovník Meron Benvenisti říká, že Kollek nahlížel Jeruzalém „prizmatem Vídně a mozaiky různých kultur, kde napětí je blahodárné, povzbuzuje, neohrožuje město“. Jenže to, co prý bylo pro Kolleka heterogenitou, je pro Benvenistiho nebezpečnou polarizací. Rovněž analytik Anšel Pfeffer upozorňuje na polarizaci i v sociálním smyslu. V posledních letech se rozvíjejí zcela oddělené palestinské čtvrti, vnitřně izolované areály židovských ultraortodoxů, smřtující se zóny sekulárních obyvatel a malé enklávy bohatců. Kollekova vize sjednoceného Jeruzaléma patřícího rovným dílem všem Izraelcům se v čele starosty Lupolianského stává historií. Za to už ale Teddy nemůže.

ZBYNĚK PETRÁČEK

MALÉ SLOVENSKÉ ŠKANDÁLY

Ústav pamäti národa. Arcibiskup Sokol

Nekonečný príbeh pripomína voľba predsedu správnej rady Ústavu pamäti národa (ÚPN). Pripomeňme si, že ustav je bez predsedu od tragickej smrti Jána Langoša v júni 2006. Kompetencie na voľbu má slovenský parlament. Podľa zákona je predseda správnej rady kľúčovou osobou ústavu, rozhoduje o jeho zameraní a činnosti. Podľa informácií z médií sa vládna koalícia dohodla, že post predsedu správnej rady ÚPN prípadne SNS vedenej Jánom Slotom. Práve táto strana neraz prejavila sympatie prezidentovi J. Tisovi a jeho fašistickému štátu.

Slovensko nie je vyrovnané s vlastnou históriou. Časť slovenskej verejnosti, aj politických elít vyjadruje sympatie k Slovenskému štátu z rokov 1939 až 1945. Každá nová politická garnitúra sa k nemu opätovne a rôznym spôsobom deklaruje. Na jednej strane spektra stoja sily odmietajúce morálnu rehabilitáciu fašizmu, na druhej strane politici, ktorí sa snažia režim Slovenského štátu očistiť. Ak aj pripustia, že tento režim mal nejaké chyby, tak aj tie okamžite relativizujú alebo popierajú.

Úlohou *Ústavu pamäti národa* je reflexia slovenských dejín v období dvoch totalít, fašistickej a komunistickej. V zmysle zákona má ústav sprístupňovať, skúmať zverejňovať a dokumentovať zločiny fašizmu a komunizmu v rokoch 1939 až 1989 spáchaných na osobách národnosti slovenskej alebo slovenských občanoch iných národností, teda nacistických, komunistických a iných zločinov proti mieru, ľudskosti alebo vojnových zločinov, ako aj iných represíí z politických dôvodov, ktorých sa dopustili príslušníci slovenských a československých orgánov.

MIESTO PREDSEDY

Doterajšie pôsobenie ústavu sa nieslo v duchu a v rámci citovaného zákona. Ťažiskom bolo sprístupňovanie zoznamov spolupracovníkov Štb, ale prišlo sa aj k dokumentácii prvej fáze arizácie, ktorú uskutočňoval Slovenský štát od počiatku svojej existencie. Avizovaná bola príprava zverejnenia ďalšej dokumentácie vrátane

zoznamov arizátorov a zoznamov arizovaných židovských podnikov.

A tu sme pri koreni udalostí, ktoré svojou absurdnosťou vyrážajú dych. SNS navrhla na post predsedu správnej rady ÚPN viacerých kandidátov. Charakterizovala ich príslušnosť k „Zväzu protikomunistického odboja“. Táto organizácia chápe pojem *protikomunistický odboj* trochu svojrázne. Priamo povedané, členov Hlinkovej gardy, Pohotovostných oddielov HG a sympati-

Martinský hřbitov 13. 3. 2005 v den 66. výročia vzniku Slovenského štátu. Foto ČTK.

zantov fašizmu chápe ako bojovníkov proti komunizmu. *Zväz protikomunistického odboja* sa zúčastňuje mnohých otvorene fašistických stretnutí, v minulosti demonštroval v prospech odhalenia pamätnej tabule prezidentovi Tisovi, ktorý stál na čele fašistického štátu v rokoch 1939–45!! Zväz tvorí popri Matici Slovenskej, Slovenskej ľudovej strane, a dnes už zakázanej Slovenskej pospolitosti ai. základňu sympatizantov slovenského fašizmu.

V novembri minulého roku SNS nominovala na miesto predsedu správnej rady ÚPN predsedu Zväzu Arpáda Tarnóczyho, ktorý sa zviditeľnil ešte r. 1997 odhalením pamätnej tabule vtedy ešte žijúcemu pohlavárovi slovenského fašizmu Jozefovi Kirschbaumovi. Keď mu tlač pripomenula jeho škandalózne správanie v minulosti, tak sa vyjadril, že Kirschbaumovi aj tak súd nič nedokázal (čo je vecne nesprávne) a že komunizmus je oveľa horší, ako fašizmus. Naznačil tiež, že Židia sa do kauzy voľby predsedu správnej rady ÚPN nemajú plietať, že ich názor nie je dôležitý, lebo ich je málo a že demokracia (podľa Tarnóczyho) je presadenie názoru väčšiny (!).

Ale reakcia médií ho natoľko rozčúlila, že sa kandidatúry vzdal.

Smutné ale aj významné je, že najsilnejšia opozičná strana – Slovenská demokratická a kresťanská únia bývalého premiéra Dzurindu v tom istom čase navrhla na post predsedu správnej rady bývalého riaditeľa zdiskreditovanej Slovenskej informačnej služby (SIS) Ladislava Pittnera známeho svojimi verejnými antisemitskými výroky, ktorý tiež vyjadril svoje sympatie k Tisovi.

Tarnóczy sa ešte raz stal kandidátom voľby a v druhom prípade mu vyjadrila podporu nielen SNS, ale aj opozičné Kresťansko demokratické hnutie. V tom čase

zverejnil mesačník ZPKO oslavný článok na Otomara Kubalu, jedného z najodpornejších fašistických zločincov (odsúdený a popravený r. 1946), veliteľa pohotovostných oddielov HG v období po potlačení SNP. Na túto skutočnosť reagoval Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR protestným listom a zároveň vyzval všetky poslanecké kluby, aby sa od Tarnóczyho a jeho zväzu dištancovali. V dôsledku toho stratil Tarnóczy podporu v parlamente a z voľby sa stiahol. SNS ako kandidáta predstavila

mladého, len 30 ročného historika z Matice Slovenskej Ivana Petranského. S Petranským nie je spojený žiaden škandál, pracuje v prostredí Matice a nie je známe, že by sa zúčastňoval profašistických aktivít. Avšak prostredie Matice Slovenskej v ktorom pracoval, jeho mladý vek a aj to, že je nominantom SNS vzbudzuje obavy. Ťažko si predstaviť, že by SNS, nezasahovala do zverejňovania materiálov, ktoré sú kritické k obdobiu Slovenského štátu.

Jediným vážnym protikandidátom Ivana Petranského je zatiaľ služobne najstarší poslanec slovenského parlamentu František Mikloško. Stojí za nim časť opozície a vzhľadom k tomu, že voľba je tajná, môže získať aj hlasy koalíčných poslancov, ktorí nedokážu „stráviť“ plazivú rehabilitáciu slovenského fašizmu.

Voľba predsedu správnej rady ÚPN na pôde parlamentu sa mala konať koncom januára 2007.

KAUZA SOKOL

Ján Sokol, metropolita slovenských katolíkov dostal v nevinnej TV diskusii otázku

týkajúcu sa jeho vzťahu k Slovenskému štátu a Tisovi. Pán arcibiskup vyhlásil, že „pána prezidenta Jozefa Tisa si váži, že si ho veľmi váži, lebo boli chudobnou rodinou, ale za pána prezidenta Tisa žili na úrovni“ a okrem iného dodal, že „obdobie Slovenského štátu bolo obdobím blahobytu“. Vyhlásenie arcibiskupa vzbudilo značný mediálny ohlas a rozhorčenie časti slovenskej spoločnosti. Samotná cirkev zaujala vyhybavé stanovisko, biskupská konferencia považuje vyhlásenie arcibiskupa Sokola za jeho „súkromný názor“, ale žiadne vlastné stanovisko nezaujala. Tlač upozornila, že slovenskí katolíci sa do dnešného dňa k Slovenskému štátu nevyjadrili. Dost zreteľne sa vyjadril premiér vlády Róbert Fico, ktorý povedal, že „Tisov štát považuje za fašistický a tým je povedané všetko“. Diametrálne odlišný názor vyjadrila v TV diskusii jeho koalíčná partnerka, podpredsedníčka SNS a zároveň podpredsedníčka parlamentu Anna Belousovová (Malíková), ktorá s rozhorčením odmietla predstavu, že Slovenský štát by mohol byť považovaný za fašistický. Reakciou ÚZ ŽNO bolo zverejnenie vyhlásenia, v ktorom odsudzujeme postoj arcibiskupa.

Ozvali sa aj hlasy, ktoré sa verejne sto-tožňujú s názormi Jána Sokola. 17. januára bol zverejnený list podpísaný 30 signatármi, na prvých miestach sú podpisy bývalého poslanca Augustína Mariána Húska a riaditeľa STV Jozefa Darma. V liste označujú prezidenta Tisa za záchrancu Židov a kritiku Jána Sokola označujú za útok na slovenských katolíkov. Verejná výmena názorov bude nepochybne pokračovať.

Ožila aj verejná diskusia o miere o osobnej angažovanosti Jána Sokola v komunistickom režime. Sokol je totiž na materiáloch vlastných ÚPN evidovaný ako dlhoročný kandidát tajnej spolupráce (1973-88) a v lete 1989 zaevidovaný ako agent Štb. Sám arcibiskup akúkoľvek spoluprácu alebo vinu odmieta. Konferencia biskupov Slovenska je na jeho strane. 12. januára 2007 prezentovala dokumenty, ktoré avizovala ako „zásadné pri hľadaní pravdy o arcibiskupovej spolupráci s komunistickou Štb“. Podľa prítomných novinárov neprišli dokumenty nič nového ani zásadného.

K zvýšenému záujmu o minulosť Jána Sokola prispela aj podobná kauza arcibiskupa Stanisława Wielgusa v Poľsku. Wielgus, tiež evidovaný ako spolupracovník komunistickej tajnej polície, sa k spolupráci priznal a odstúpil z funkcie. Predstavitelia slovenských katolíkov nevidia žiadnu analógiu. (17. 1. 2007)

JARO FRANEK

VYZNAMENANIA PRE VRBU A WETZLERA

Každoročne udeľuje prezident Slovenskej republiky 1. januára štátne vyznamenania osobnostiam z rôznych sfér spoločenského života. Stalo sa tak aj 1. januára 2007, keď vyznamenal 18 osobností, niektoré in memoriam. Najvyššie štátne vyznamenanie Slovenskej republiky, Rad Bieleho dvojkríža I. triedy – in memoriam a Kríž Milana Rastislava Štefánika I. triedy – in memoriam získali dvaja bývalí väzni z koncentračného tábora Osvienčim, ktorým sa podarilo utiecť. Ich mená sú u nás dobre známe: Rudolf Vrba (1924) a Alfréd Wetzler (1918).

Fakt, že utečenci sú ocenení rôznym vyznamenaním, súvisí len s formálnou stránkou veci. Podľa štatútu dostávajú iné vyznamenania osoby žijúce v zahraničí a iné sú určené pre domácich laureátov.

V tyto dny přichází na knihkupecké pulty druhé vydání strhující autobiografické prózy Rudolfa Vrby *Utekl jsem z Osvětimi*, kterou znovu vydalo nakladatelství Sefer.

Obidvaja utečenci v povojnovom období spracovali svoje zážitky v knižnej podobe. Wetzlerov príbeh vyšiel v Bratislave pod názvom „Čo Dante nevidel“ (pseudonym J. Lánik), Vrbov v USA, VB, Francúzku aj., česky v Prahe pod názvom *Utekl jsem z Osvětimi*

Na slávnostnom akte odovzdávania vyznamenaní 6. januára 2007 sa zúčastnili aj predseda slovenského parlamentu Pavol Paška, premiér vlády SR Róbert Fico.

Najvyššie štátne ocenenie Slovenskej republiky pre Vrba a Wetzlera treba vidieť a posudzovať aj v súvislosti so skutočnosťou, že v nedávnej minulosti došlo na Slovensku k vyznamenávaniu osobností ktorých činnosť a aktivita bola spojená s obdobím fašistického „Slovenského štátu“ z rokov 1939–1945.

J. F.

Johannes Urzidil: PŘÁTELE (dokončení ze strany 14)

výboru, veľmi presným a veľmi důkladným. Byteček byl naplněn sbírkou starých lidových hraček a na stěnách a na židličkách byla kolekce obrazů a kreseb nastávajícího mistra. Nevšední a hypnotizující *Podobizna paní Dolenské, Vdova, Dáma se závojem*, metafyzická kompozice *Večeře v Emauzích, Samaritán* a jedno z nejkrásnějších děl Zrzavého: červená verze *Hoře*. Topič byl sice zneklidněn a alarmován těmi obrazy, vykládal mně, že by přece jenom raději pořádal výstavu mírných umělců, jako např. Šimona nebo Kalvody, nanejvýš Slavíčka nebo Uprky, ale podařilo se mi nakonec přece ho přemluvit. Výstava se konala a mohl jsem o ní a o „výstavě několika tvrdšího druhu“, v níž se spojili ostatní zmínění výtvarníci, uveřejnit článek v tehdejší berlínské *Aktion*. Byl to časopis, který jako *Der Mensch* pěstoval uprostřed války zásadně kulturu národů porobených centrálními mocnostmi nebo jim nepřátelských. (*Aktion* vydala v r. 1916–18 systematicky zvláštní čísla francouzská i anglická a českou antologií pořádanou O. Pickem.) Zrzavého jsem pak seznámil s německým nakladatelem G. Kiepenheuerem, pro kterého vytvořil své krásné litografie ke *Kláře d'Ellebeuse* od Francise Jammese, později vydané česky v Aventinu. Když jsem se oženil, Zrzavý se objevil s darem, pro něho velmi typickým: Přinesl mi k této příležitosti symbolický dar, červenou verzi *Hoře*.

Přišel 28. říjen. Časopis *Der Mensch* přestal, bohužel, vycházet. Brněnský mecenáš neuvolnil dalších prostředků a malý počet předplatitelů nemohl časopis udržet. Literáři a umělci z kavárny Arco se rozešli do různých končin. I slavný pan vrchní Pošta zemřel, skvělý znalec veškeré časopisecké literatury této expresionistické doby, hledící s největším porozuměním na finanční nedostatky svých hostů.

Není to pouhá sentimentalita, že vzpomínám této doby. Chci ukázat, jak jsme si rozuměli, jak jsme šli společně – Češi, Němci a Židé v tehdejší Praze –, jak jsme se pokoušeli o vzájemnost a spolupráci. Chci říci, že máme v tom jistou tradici, na kterou je lépe vzpomínat nežli na sváry a protivy nekulturních živlů. (1941)

Německý spisovatel JOHANNES URZIDIL, od jehož narození právě uplynulo 111 let (1896 Praha – 1970 Řím), byl jednou z mála osobností v našich dějinách, které dokázaly spojovat, co se jiným zdá nespojitelné. Naši ukázkou jsme vybrali z pozoruhodné knihy Život s českými malíři, kterou vydalo před časem nakl. Fraktál v Horní Plané.

PANKRÁČTÍ ŽIDÉ ...a jiné události

/Vybráno z českého tisku/

Česká média (např. deník Právo, 5. 1.) přinesla řadu nekrologů na legendárního jeruzalémského starostu Teddyho Kolleka. Téhož dne list referoval o „návštěvnickém trháku“ v Třebíči, modelu tamního ghetta.

■ Pod výmluvným titulkem „Vyhánění z Rusí“ píše MfD (16. 1.) o marné snaze bývalých československých občanů z Podkarpatské Rusi (bylo mezi nimi mnoho Židů) získat odškodnění za majetek ukradený Sovětským svazem. ■ Tučňák, noviny Prahy 4 (leden 2007), přinesl článek o tvůrci prvního českého aeroplánu Františku Šimůnkovi, který své první „vzlety“ v roce 1910 prováděl na pankrácké pláni. „Za pomoc vděčil

zejména nájemcům Pankráckého dvora bratřím Friedmanům, Sokolům a českým Židům, kteří mu nezištně a zdarma nabídli svá pole k pokusům a zapůjčili i stodolu jako hangár. Vlastenečtí Židé k němu byli shovívaví, třebaže měli zaseto. Vždyť totiž hrozila možnost podupání pole náhodnými „čumily“. ■ Média (např. iDNES, 8. 1.) zaznamenala bez velkých komentářů výsledky průzkumu, který provedl Sociologický ústav Akademie věd. Podle něho mají Češi nejhorší vztah k Romům (snáší je jen 9,4 %), „hůře jsou hodnoceni také Židé a Vietnamci, u nichž největší počet dotázaných, přes 20 %, vybral střed škály – ani sympatičtí, ani nesympatičtí“. ■ Týdeník Televize (16. 1.) referuje o dokumentu ministryně kultury nové vlády, režisérky Heleny Třeštíkové, v němž zaznamenala výpovědi čtyř vězňů, kteří přežili zkázu rodinného tábora v Osvětimi. ■ „Jsme vděční čínskému lidu za vřelé a přátelské zacházení s Židy v Charbinu a Šanghaji na počátku 20. století a během druhé světové války,“ řekl podle deníku Právo (10. 1.) při své návštěvě Číny izraelský premiér Ehud Olmert. Jeho prarodiče do Číny emigrovali spolu s tisíci Židů pronásledovaných v r. 1917 v Rusku. ■ Vzpomínkovou akci na paměť deportací jičínských Židů v lednu 1943 připomnělo Právo (13. 1.). ■ Mladá fronta DNES (11. 1.) přinesla pozoruhodný portrét dvou výjimečných žen, které se střetly na poli jaderné fyziky: Irène Joliot-Curie a Lise

Meitner. První z nich získala Nobelovu cenu (1935) za objev umělé radioaktivity, druhé stejná pocta unikla mj. proto, že pro židovský původ musela opustit výzkum; nobelovku dostal její kolega Otto Hahn. Podle autora vědecké spory mezi vědkyněmi zdržely vývoj atomové zbraně a ovlivnily tak podobu naší civilizace. ■ Na otázku MfD (28. 12.)

„Nescházejí vám už nápady, když jste toho tolik napsal?“ odpověděl čerstvý osmdesátník Arnošt Lustig mj.: „Tolik? To je velice relativní... Já mám dojem, že teprve začnu psát.“ A nakonec: „Mou ctižádostí bylo dožít se roku 2000, ale brzy mě to přešlo, protože mě chtěli zabít. Začal jsem si vážit každého dne, který jsem přežil. A to, že jsem se dožil osmdesáti, mně připadá srandovní. Abych se s tím smířil, říkám si, že je to jen čtyřikrát dvacet.“ ■ V rubrice „Česko – země neznámá“ přinesl deník Právo (12. 1.) souhrn známých informací o pevnosti Terezín. ■ MfD (28. 12.) referovala obsáhle o historii plzeňské Velké synagogy, „největší v ČR, druhé největší v Evropě a třetí na světě“.

Kresby Antonín Sládek.

Synagoga byla zrekonstruována v letech 1997-8. ■ V rámci „vánočně-čchanukového zastavení v krnovské synagoze“ vystoupila např. krnovská zpěvačka Ksenja Eleanskaja, romský pěvecký soubor Čirikle, žačky polského lycea, soubor YKS Svatavy Olejkové, kytarový kroužek při

SVC Méda aj., proběhla i módní přehlídka pod vedením Moniky Lutz. (Region Krnovské noviny, 27. 12.) ■ Média (např. deník Hospodářské noviny, 8. 1.) zaznamenala, že slovenský arcibiskup Ján Sokol mj. prohlásil: „Moc si vážím prezidenta Tisa... Když byl on, nic nám nechybělo, byli jsme na úrovni. Byl tu blahobyť.“ Deník připomněl, že Sokol byl agentem StB. ■ ČT 1 (4. 1.) přinesla zprávu, že slovenští Romové, které pobouřily Sokolovy názory, chtějí psát stížnost papežovi. ■ „Správný Žid necítí potřebu dělat si srandu z křesťanů, protože má dost materiálu doma,“ řekl týdeníku Týden (13. 11.) skladatel Petr Skoumal, pak ještě dodal: „Můj židovsko-křesťanský původ má jisté nevýhody, ale ty já moc nevnímám. Výhody spočívají v tom, že k jednomu i druhému prostředí mám pouto a současně i odstup.“ ■ Pod titulkem „Tisíc a jedna tvář Jeruzaléma“ otiskl Týden (2. 1.) „populárního průvodce po národnostech Svaté země“. ■ MfD (4. 1.) provedla inventuru „největších lásek“ Hugo Haase. ■ Média (např. Britské listy, 16. 1.) zaznamenala, že Německo chce prosadit kriminalizaci popírání holocaustu a užívání nacistických symbolů v celé Evropské unii. ■ Pod depresivním titulkem „Samson v Národním bez síly“ recenzovaly Lidové noviny (2. 1.) první nastudování Saint-Saënsovy opery Samson a Dalila ve zlaté kapliče po více než 70 letech. ■ Olomoucký deník (28. 12.) podal zprávu o tom, že místní židovská obec dala na své webové stránky seznam košer i trejfe potravin. ■ „Kouknu se a vidím,“ odpověděl mluvčí českých neonacistů na otázku redaktora TV Nova: „Jak jste poznal, že jsem Žid, když jím nejsem?“ Rozhovor se točil před Staronovou synagogou na přání mluvčího, který se mj. na kameru světil, že jeho hnutí je „pro svržení demokracie násilnou cestou a nastolení osvětlené autokracie. Nepřátelé budou internováni a eliminováni.“ (LN, 30. 12.) ■ iDNES (6. 1.) referoval o tom, že fran-

couzský nejvyšší správní soud zakázal rozdávat pařížským bezdomovcům polévku z vepřového masa. Podle primátora soud „jasně pojmenoval diskriminační rozměr dobročinné akce, ze které jsou de facto vyloučeni vyznavači muslimské a židovské víry“.

(tp)

IZRAEL: O školních mapách

Leden přinesl silná gesta i emoce, nicméně žádný zásadní posun ani ve Svaté zemi, ani na Blízkém východě jako takovém, ani ve světě. Americký prezident vyrukoval s dlouho očekávanou novou strategií pro Irák. George Bush se postavil de facto proti všem, kteří doporučují konstatovat porážku a jednostranně se stáhnout – patří k nim celá opozice, část vlastních republikánů, generality i dvě třetiny občanů. Namísto toho se Bush rozhodl vyslat do beznadějně rozštěpeného Iráku posily.

Ve stejné době přiznal premiér Ehud Olmert, že jednostranná stažení Izraele (v roce 2000 z jižního Libanonu a v roce 2005 z pásma Gazy) nepřinesla kýžený výsledek: „Naše zkušenost z Libanonu a Gazy není povzbudivá.“ Doznal tím, že jeho tzv. plán konvergence, tedy jednostranné stažení z většiny Západního břehu Jordánu, se definitivně odkládá. Izrael se odtamtud dříve či později stáhne a vznikne tam palestinský stát, ale nebude to jednostranně, nýbrž po jednání a v takové situaci, kdy z těchto areálů nebude vycházet hrozba jako z Gazy.

Izrael se tedy bude s teritorií ještě potýkat. Jeden ze způsobů tohoto potýkání předvedlo usnesení vzdělávacího výboru Knesetu. Ten rozhodl, že na školních mapách nebudou vyznačeny hranice Izraele s Jordánskem z doby před šestidenní válkou v roce 1967, tedy čára známá jako „zelená linie“.

CO STANOVÍ POLITICI

V obecné i praktické rovině je to zajímavé téma a vzbuzuje spoustu otázek. Je to dobré, nebo špatné rozhodnutí? Na první pohled se zdá, že špatné: Děti při výuce neuvidí průběh linie, od níž se odvíjí zásadní spor a na níž bazírují zásadní rezoluce OSN. Z jiného pohledu se to ovšem jeví tak, že děti nebudou mít před očima situaci překonanou před čtyřiceti lety.

Dále se zdá, že Izrael rozšířil spektrum problémů, o kterých rozhodují vlády či parlamenty. Ještě před sto lety by se nikdo nenadál, že politici budou rozhodovat o čase. Dnes už se bere jako fakt, že lidé v létě vstávají a uléhají o hodinu dříve. Letní čas odkývli „ti nahofé“. Politici dnes stanovují též interpretaci dějin. Před dvěma lety schválil francouzský parlament zákon formulující „pozitivní roli koloniální přítomnosti v zámoří, především v Severní Africe“. Historikové reagovali protestní peticí, neboť „definovat

historickou pravdu nenáleží parlamentu ani soudním autoritám“. Ale že by politici určovali obsah map? To tu ještě nebylo – ovšem jen zdánlivě.

Vypadá to divně i v Česku, v zemi, kde už tři roky platí Lex Beneš, zákon deklarující, že „Edvard Beneš se zasloužil o stát“. Ale právě z českého pohledu se můžeme nad izraelskou novinkou hned dvakrát zamyslet. Představme si, že je čtyřicet let po válce a na českých školních (ne historických) mapách je znázorněna linie vyčleňující většinově ně-

Školní mapa z r. 1967. Foto archiv.

mecké oblasti, Sudety. Je to sice opravdu linie, od níž se odvíjel zásadní spor, ale zmíněná představa působí po odsunu dosti fantaskně. (Nicméně na západoněmeckých školních mapách nebyla až do roku 1990 zakreslena hranice na Odře a Nise, podobně jako na mapách palestinských je Palestinou celé území od moře až po řeku Jordán. Děti tak měly, respektive mají před očima ideový konstrukt místo reality.)

A teď z jiné perspektivy. Představme si, že je čtyřicet let po válce, Sudety sice nejsou na školních mapách vyznačeny, ale tamní Němci stále žijí ve svých obcích, přičemž zhruba desetinu populace tam tvoří čeští osadníci. I tato představa působí fantaskně. Nicméně – přes všechny historické i státoprávní neslučitelnosti této „paralely“ – právě v takové situaci funguje Izrael čtyřicet let po šestidenní válce. Už jasně se rozhodl, že ji nepovažuje za definitivní, že nechce ani trvalou okupaci, ani návrat k čáře z června 1967 – ale jak toto provizorium znázornit na mapě? To je dilema.

SKUTEČNOST, NEBO KONSTRUKT

Izraelský postoj vystihl Jehuda Ben Meir článkem „Správná mapa“ v listu *Ha'arec*. Rozhodnutí Knesetu mu připomíná dávný postřeh premiéra Aby Ebana: Kdyby arabské státy v OSN navrhovaly zrušit gravitační zákon, měly by předem jistých 50 hlasů pro. Podobně když 15 členů knesetového výboru pro vzdělání hlasuje pro vymazání „zelené linie“, nezruší tím její existenci coby právní, diplomatické a fyzické reality.

Meir přitom, jak sám přiznává, patří k izraelské většině, která věří, že „zelená linie“ se za žádných okolností nesmí stát stálou hranicí státu. Toto přesvědčení získal již od Jicchaka Rabina, náčelníka generálního štábu, který ji před čtyřiceti lety v obranné válce překročil. Už tento pozdější politik a mírový nobelista opakovaně tvrdil, že žádný armádní velitel by zemi z této linie neubráníl. Takže návrat k „zelené linii“ není ani spravedlivý, ani správný, ani požadovaný.

Přesto Meir tvrdí, že mapa má odrážet realitu, a neschází mu argumenty: Lze popřít, že izraelské právo a spravedlnost platí v rámci „zelené linie“, ale ne na Západním břehu? Lze pominout fakt, že žádný, byť sebepravocovější premiér nechtěl Judeu a Samařsko anektovat? Mají školy sloužit výuce skutečnosti, nebo politické indoktrinaci?

I podle Meira má židovský národ právo na Zemi Izrael. Nicméně jedna věc je právo a druhá věc je realita, tedy Stát Izrael. Fakt, že celá Země Izrael není součástí Státu Izrael, by se měl odrážet i na školních mapách. Ty by měly zahrnovat jak Judeu a Samařsko coby součást země, ale i „zelenou čáru“, která je odděluje coby areály, o jejichž budoucnosti se rozhodne cestou jednání. Meir říká jasně: Studentům nelze předkládat imaginární mapy odtržené od právní, diplomatické i fyzické reality.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Dne 13. 2. 1857, tedy před **150 lety**, se v Kosově Hoře u Sedlčan narodil **FRIEDRICH ADLER**. Po studiu práv na pražské univerzitě působil jako advokát a novinář, v letech 1921–30 také jako tlumočnick v Národním shromáždění. Psal básně (ovládal řadu básnických forem antických, románských, orientálních aj.) a dramata – v tom oboru měl však větší úspěch v adaptacích (Calderon, Tirsia de Molina). Také překládal, například Sabinovo libreto k *Prodané nevěstě*, a především básně svého přítele Jaroslava Vrchlického. Patřil k těm židovským autorům z Čech, kteří bez výhrad přijali za svou německou kulturu a jazyk a své citění dávali najevo. Osud byl k němu, oproti milionům jiných, milosrdný: zemřel, dá se říci, včas a na místě, které měl rád: 2. 2. 1938 v Praze.

Také o téměř půl století mladší básník, novinář a překladatel **RUDOLF FUCHS** psal německy, dokonce navzdory tomu, že jeho mateřskou řečí byla čeština. Na rozdíl od Adlera však nebyl militantní germanofil a svou výbornou znalost obou jazyků využil daleko víc k tomu, že pomáhal „stavět mosty“ mezi Němci a Čechy. Narodil se v Poděbradech 5. 3. 1900. V letech 1923–38 publikoval výtvarné a divadelní recenze, překlady a fejetony v denících Prager Tagblatt, Prager Presse aj. Psal i vlastní poezii, do dějin české a německé literatury se však zapsal především svými překlady básní Petra Bezruče, na nichž pracoval více než 20 let. Konečná verze *Schlesische lieder* vyšla v Praze r. 1937, ze zpětného pohledu však bylo velmi důležité první vydání z r. 1916 (v Lipsku) s předmluvou Franze Werfela. Mezi válkami se Fuchs, který se hlásil k levici, angažoval v protifašistickém hnutí (byl např. předsedou Ligy pro lidská práva). Před nacisty stál emigrovat, brzy nato (**17. 2. 1942**, před **65 lety**), však zemřel pod koly londýnského autobusu. Před 50 lety byla urna s jeho popelem uložena na pražském židovském hřbitově na Malvazinkách.

R. Fuchs s nevlastním synem v r. 1937. Foto archiv.

Před **135 lety**, **8. 2. 1872**, se v Hannoveru narodil **THEODOR LESSING**. Německý filosof a publicista po sobě zanechal pozoruhodné dílo, z něhož připomínáme alespoň *Geschichte als Sinngebung dem Sinnlosen* (Dějiny jako udílení smyslu bezsmyslnému, 1919), do povědomí evropské veřejnosti se však dostal především díky svému nekompromisnímu odporu proti nacistům a taky pro svou smrt: zavraždili ho dva sudetští nacisté jen několik měsíců poté, co emigroval z Německa – 31. 8. 1933 v Mariánských Lázních.

Dne 17. 2. 1912, tedy před **95 lety**, zemřel v Praze vrchní rabín **NATHAN EHRENFELD**. Narodil se 18. 5. 1843 v Dubníku (Uhry), dostalo se mu, jak bylo zvykem, vzdělání náboženského (ješivy) i sekulárního (vídeňská univerzita). Byl rabínem v Brandenburku, Prenzlau a Hnězdně, odkud byl r. 1890 povolán na post hlavního rabína v Praze. V r. 1900 odešel do Berlína.

Před **70 lety**, **21. 2. 1937**, zemřel v Praze **MAXIM REINER**. Narodil se roku 1864 v Táboře. Vystudoval práva na Karlově univerzitě a patřil k druhé generaci židovských intelektuálů, kteří se rozhodli pro vědomou asimilaci k české kultuře a společnosti. Byl aktivním členem a významným funkcionářem téměř všech důležitých českožidovských spolků a stran, působil také, jako většina jeho kolegů, v podobných vlasteneckých a politických institucích českých. Ve 30. letech stál v čele pražské náboženské obce.

Před **140 lety**, **28. 2. 1867**, se v Lipsku narodil **THOMAS THEODOR HEINE**. Malíř, novinář a spisovatel, člen skupiny Mnichovská secese, byl zakladatelem (1896) a tři desítky let kmenovým autorem slavného časopisu *Simplicissimus*. Patřil k nejvýznamnějším karikaturistům Evropy, ve své práci pokračoval i poté, co emigroval před nacisty do Československa Žil tu pak v Brně a Praze, vydával krátce časopis *Simpl.*, kreslil pro Prager Tagblatt, Prager Presse a Lidové noviny. V roce 1938 emigroval podruhé, do Skandinávie, kde také (ve Stockholmu 18. 1. 1948) zemřel. **tp**

Z NOVÝCH KNIH

Camill Hoffmann

POLITICKÝ DENÍK 1932–1939

Německy píšící český Žid, básník a novinář Camill Hoffmann (nar. 1878 v Kolíně, zahynul r. 1944 v Osvětimi), působil v letech 1920–1938 jako tiskový atašé na československém vyslanectví v Berlíně. V letech 1932 až 1939 si vedl deníkové zápisky, v nichž hodnotí mezinárodní situaci, zaznamenává diplomatická jednání, společensko-politické události – popisuje vývoj událostí až do okupace Čech a Moravy nacistickými vojsky. Stručné záznamy a politické komentáře se střídají s obrazy výjevů v ulicích, s osobními dojmy. Knihu uvoduje slovo o autorovi od Viktora Fischla a předmluva k německému vydání od Dietera Sudhoffa, jenž podrobně rozebírá dílo a osud tohoto neprávem opomíjeného autora.

Z německého originálu přeložili Alena Bláhová a David Kraft, vydala Pražská edice roku 2006. 234 stran.

MAJSEBUCH

aneb Kniha jidiš legend a příběhů, jak ji roku 5362/1602 vydal v Basileji Jaakov bar Avraham. Část druhá

Pokračování Majsebuchu obsahuje především legendy středověkého židovského Porýní a Podunají, na jejích stránkách ožívají známé rabínské postavy – Jehuda Chasid a jeho otec Šmuel, rabi Šimon Veliký, ale i filosof Maimonides nebo Raši, autor důležitých komentářů k Tóře a Talmudu. (Úryvek z knihy byl otištěn v Židovské ročence 5767.) Z jidiš originálu přeložil a vydal Jindřich Vacek, Plzeň 2006. 173 stran.

Yveta Shanfeldová

NOČNÍ KRČNÍ HRÍDEL

Jako 79. svazek edice Poesie brněnského nakladatelství Host vyšla roku 2006 sbírka básní Yvety Shanfeldové. Autorka (nar. 1957 v Praze) vystudovala klavír na pražské konzervatoři a filadelfském Curtisově institutu a žije v USA. Publikuje anglicky a česky. Přemýšlivou sbírku *Noční krční hřidel* tvoří básnické záznamy z nejrůznějších prostředí a z různého času. 62 stran.

Zuzana Peterová

DENÍK ALKOHOLIČKY

Další kniha žurnalistky a psychoterapeutky Z. Peterové (nar. 1950) se snaží zachytit zkušenost závislosti na alkoholu. Činí tak očima mladé matky na mateřské dovolené, která kvůli společenské izolaci a stresu z péče o malého syna propadne pití. Závěrečným slovem doprovodila text psychoterapeutka Jana Wichsová. Vydalo nakladatelství MarieTum v Praze roku 2006. 104 stran. **am**

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1)

- V úterý **13. února** od 15.00 se v Židovské radnici koná další pořad z cyklu *Podvečer s Yvonne Přenosilovou*. Na všetečné otázky bude připraven odpovídat zpěvák a oblíbený moderátor Josef „Pepíček“ Zima.
- V úterý **27. února** od 15.00 se uskuteční pravidelné diskusní odpoledne *Káva o čtvrté*. Pozvání přijala spisovatelka Lenka Reinerová, představitelka pražské židovské německy psané literatury. Tradiční občerstvení, vstup volný, připravil a moderuje Honza Neubauer, jan@neub.biz.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, Praha 1)

- 1. 2. v 18.00: *Týdenní čtení Tóry* – přednáška vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona.
- 8. 2. v 18.00: Mgr. Radka Čermáková (UK v Praze) *Druhá republika – okleštěný stát v mizíci Evropy*. Přednáška z cyklu *Druhá republika a židé (Židé)*.
- 13. 2. v 18.00: *Kořeny izraelsko-palestinského konfliktu a odraz této problematiky v životě a díle Arthura Koestlera* – přednáška PhDr. Miloše Pojara. Ukázky z knihy A. Koestlera *Zloději v noci* čte R. Pellar.
- 15. 2. v 18.00: *Židé v hlavních zemích diaspor: Druhá Země zaslíbená aneb Židé ve Spojených státech*. Debata na téma, co se změnilo v postavení Židů od poloviny 20. století. Moderuje Petr Brod, diskutují: A. Oesterreicher (finančník), E. Best (vydavatel internetového zpravodaje *Fleet Sheet*), F. Reiss (bývalý ředitel pro evropské záležitosti Anti-Defamation League v B'nai B'rith, USA).
- 19. 2. v 18.00: *Inspiraton Klezmer* – Kateryna Kolcová-Tlustá zpívá za doprovodu Milana Arnera (klarinet, piano) židovské písně z Ukrajiny, Polska, Ruska, Maďarska a východního Slovenska. *Vstupné 60 Kč*.
- 21. 2. v 18.00: *Prof. MUDr. Alfred Kohn* – 140. výročí narození významného vědce, lékaře a pedagoga připomenou odborníci 1. lékařské fakulty UK v Praze Pavel Pařko, Ondřej Naňka, Miloš Grim, Zdeněk Rychter a Svatopluk Adámek.
- 22. 2. v 18.00: PhDr. Blanka Soukupová, CSc. (UK v Praze) *Český a židovský mýtus T. G. Masaryka za druhé republiky – dekulturnace moderního češství?*
- 27. 2. v 18.00: *Normální, či normalizovaná pospolitost? – Židé v Husákově Československu*. P. Brod moderuje debatu o situaci v židovských obcích za minulého režimu. Debatéři: A. Radvanský (v letech 1967–86 tajemník Rady ŽNO), Fr. Kraus

KULTURNÍ POŘADY

TU BIŠVAT SAMEACH (3. 2. 2007).
Kresba Nahum Gutman.

(v letech 1986–1990 tajemník RŽNO), L. Pavlát (někdejší řadový člen ŽNO), A. Putík (dříve řadový člen ŽNO; dnes vědecký pracovník ŽMP a kantor Jeruzalémské synagogy v Praze).

■ 28. 2. v 18.00: *Ženy v Bibli, ženy dnes. Díl II. – Pramatky Sára, Rebeka, Ráchel, Lea: Kde leží skutečná hodnota ženy?* Hrdinky Tanachu v podání tradičních rabínských komentátorů a současných feministických komentátorek. Cyklus přednášek hebraistky Mgr. Terezie Dubinové.

■ Nedělní program pro děti a rodiče: 11. února od 14.00 na téma *Golem*. Jak můžeme oživit Golema a kde je ukryt dnes? Prohlídka Staronové synagogy, Golem v ulicích. *Jednotné vstupné 40 Kč*.

■ Nový cyklus: neděle 25. 2. v 10.30 (pokračování: neděle 29. 4. 2007) *Židovství a etika*. Cyklus nedělních přednášek Tomáše Kučery, rabína mnichovské liberální komunity Beth Shalom. Chronologická analýza židovských zdrojů od Tóry po současnost. *Téma: Potrat, část 1*.

■ Neení-li uvedeno jinak, je vstupné na programy 20 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(Třída kpt. Jaroše 3, Brno)

■ 12. 2. v 19.00: *Svědkové, oběti a viníci? Češi, Židé a Němci na Třebíčsku v době Protektorátu*. Přednáška Mgr. Jarky Vítámvásové, která se na základě dochovaných spisů poválečného lidového soudu v Jihlavě pokusí popsat život malého regionu na jihovýchodní Moravě v době nacistické okupace. *Vstupné 10 Kč*.

■ 22. 2. v 19.00: *George Tabori – svědek století*. Přednáška Mgr. Petra Štědroneš, Ph.D. *Vstupné 10 Kč*.

■ 25. 2. v 15.00: Rozinky a mandle: *Purim*. Svátek Purim skrývá spoustu nej...

Povídání o nejveselejším židovském svátku a výroba karnevalových masek. Program (nejen) pro děti od 5 let s doprovodem. *Vstupné 30 Kč*.

■ V sále je možné zhlédnout výstavu *Pocta dětským obětem holocaustu*.

ZEMŘEL EGON KARTER

V Basileji zemřel 17. listopadu ve věku 95 let náš krajan, herec, divadelní podnikatel, zakladatel tamějšího divadla *Komedie*. Narodil se roku 1911 v Moravské Ostravě Josefovi a Heleně, rozené Kuppermanové. Studoval na německém gymnáziu v Moravské Ostravě. Lásku k divadlu si vypěstoval velice brzy, utekl kvůli němu dokonce zprvu z domova. Hrál už v roce 1928 v Opavě, dále u šumavského kočovného divadla, v Karlových Varech, Jablonci, Františkových Lázních, Ústí nad Labem, Mariánských Lázních, Praze, Brně a Bratislavě. Od roku 1933 hrál v Meranu, Bolzanu, Vídni, v Belgii, Turecku, Řecku, Švýcarsku, Itálii a nakonec se usadil v Holandsku. Působil takřka ve všech tehdy hraných operetách, dostával role i v operách. Stál na jevišti s tehdejšími hvězdami německy mluvícího divadla. Jak s politováním konstatuje ve svém životopise, k filmu se v rozhodujícím období své kariéry, tedy v polovině třicátých let ve svém tehdejší působišti Vídni, nedostal kvůli neárijskému původu. Zahrál si jen jednou ve vedlejší roli filmu *Das Geheimnis der Mondscheinsonate (Tajemství měsíční sonáty)*.

Když se kolem něj po okupaci Holandska začal svírat kruh, uprchl v roce 1942 s falešnými doklady přes Belgii, okupovanou a neobsazenou Francii do Švýcarska. Nepostihl ho osud mnohých uprchlíků do této země, nebyl vykázán a vydán pronásledovatelům. Směl zůstat v internaci, která byla zpočátku vězeňského charakteru, ale časem se poměry uvolnily a od roku 1943 směl hrát v divadle v Solothurnu. Tam se také seznámil se svou budoucí manželkou, herečkou z Curychu Charlotou Senderovou, a setkal se s českým divadelníkem v exilu, hercem a dramatikem Petrem Lotarem, s nímž spolupracoval i později.

Po válce trvale zakotvil v Basileji. Roku 1950 založil svoje divadlo *Komödie*, které se později stalo součástí Městského divadla. Současně vedl divadelní nakladatelství Reiss-Verlag, v němž mj. vydával hry Friedricha Dürrenmatta a Františka Langera. Svůj život popsal vtípně a ironicky, tedy způsobem sobě vlastním, v memoárech *Das Leben – eine Komödie*.

Pavel Chabr

PURIM 5767

■ Tradiční purimový večer na ŽOP se koná v sobotu **3. března** od 19.00. Vstupenky budou v prodeji od 20. února v pokladně ŽOP a v antikvariátě Krajíček & Beseda, Široká 7, Praha 1. Vstupné 120 Kč (se slevou pro studenty a důchodce 60 Kč). Informace o programu budou vyvěšeny v hale ŽOP a na webových stránkách kehilaprag.cz.

PURIM PRO DĚTI

■ Purimové odpoledne pro děti se uskuteční v neděli **4. března** od 15.30 v jídelně Židovské radnice. Program: tradiční purimový příběh, velká karnevalová veselice, občerstvení, vstup volný.

Z LAUDEROVÝCH ŠKOL

■ Lauderovy školy přijímají žáky a studenty do první a šesté třídy a do prvního ročníku gymnázia. Zájemci o jiné ročníky se mohou obracet na vedení školy s žádostí o přestup. V únoru (**22. 2.**) se koná Den otevřených dveří pro gymnázia. Druhý termín zápisu do první třídy ZŠ je **7. února**. Ukázkové přijímací zkoušky na gymnázium jsou k nahlédnutí na webových stránkách školy. Kontakty do LS jsou: 224 252 997, škola@lauder.cz, www.lauder.cz.

BEJACHAD ZNAMENÁ SPOLU

■ Občanské sdružení Bejachad vzniklo zhruba před rokem. Jeho zakladatelé, většinou mladé manželské páry s malými dětmi z pražské židovské obce, se rozhodli, že by pro své potomky chtěli organizovat program odpovídající tradičnímu židovskému životu a zásadnímu významu, jež by komunita měla pro děti mít. Z představy se postupně stala skutečnost a od října roku 2006 už Bejachad provozuje programy dva.

První je určen dětem od roku do tří let: po dvě dopoledne v týdnu (úterý a čtvrtek od 9 do 13 hodin včetně oběda) mohou rodiče přivádět předškolková batolata do budovy Lauderových škol v Belgické ulici a tam se jim věnuje – a v tom je „školička“ Bejachad unikátní – izraelská učitelka. K ruce má českou asistentku, nicméně paní Ronit na děti mluví pouze hebrejsky, pouští jim izraelské písničky, maluje, hraje hry. I pro tak malé děti připravuje program spjatý s židovskými svátky, jednoduché výtvarné práce, písničky. „Děti si tak přirozeně zvykají na hebrejštinu,“ říká vedoucí sdružení Helena Divecká. V současné době dochází do školičky osm dětí, další zájemci jsou vítáni. Od jara bude fungovat třikrát v týdnu.

Druhým projektem sdružení Bejachad je tzv. nedělní škola. Jednou za tři týdny se v Lauderových školách koná v neděli dopoledne (10–12.00) vyučování pro děti, které nemají možnost židovského vzdělávání, tedy většinou pro děti mimopražské. Ve dvou skupinách 5–9 let a 10–14 let se zabývají příběhy z Tóry a židovskými svátky. Malí probíra-

VÝZVY, ZPRÁVY**INZERCE**

jí základy, starší jsou vedeni k tomu, aby o příbězích z Tóry více přemýšleli, a zabývají se i modlitbami. Programy sdružení Bejachad podporuje Federace židovských obcí, Nadační fond obětem holocaustu a Židovská obec v Praze. Velmi vstřícně se k aktivitám sdružení chová vedení Lauderových škol, kde oba projekty probíhají. Dotace ovšem provoz programů nepokryjí, a tak rodiče dětí platí školné: pro školičku to je 1000 až 1500 Kč měsíčně, pro nedělní školu 200 Kč za dopoledne.

Bejachad plánuje i další aktivity: jarní dětskou burzu, a hlavně dětskou synagogu. V rámci šabatových bohoslužeb by se dětem věnoval jeden člověk, který by je v klubu Gešer či v přílehlé Vysoké synagoze učil základům modliteb a rituálním zvykům.

Bližší informace o všech aktivitách Bejachad poskytne Helena Divecká na adrese: helena.divecka@volny.cz *am*

WIZO

■ Únorová členská schůze se koná dne **21. 2.** od 15.00 v jídelně Židovské radnice, výbor se sejde dne 14. 2. od 15.00 v Jáchymově ulici.

Z. Veselá

DENNÍ CENTRUM SENIORŮ

■ Každý den máme pravidelné aktivity, podrobněji: www.dcs-zop.wz.cz.

Zvláštní nabídka: **6. 2.** od 10.30 – beseda k svátku Tu bišvat (Z. Vyoralová); **7. 2.** od 13.30 – beseda s diapositivu o Číně (MUDr. G. Singer); **14. 2.** od 10.30 – vystoupí děti z mateřské školy; **20. 2.** od 10.30 – beseda o judaismu, rabi Loew atd. (J. Divecký); **14. 2.** od 10.30 – mozkový jogging s dr. D. Chrastkovou. Kontakt: tel.: 233 325 557, 724 093 830, e-mail: d.centrum@kehilaprag.cz.

SDRUŽENÍ ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

■ SŽOV při ŽOP zve své členy a přátele na příští schůzi **8. února** v 10.00 ve velké zasedací síni Židovské radnice v Maiselově 18. Na programu bude volba výboru a diskuse o současných projevech antisemitismu a boje proti nim. Popřejeme našim jubilantům. *kov*

STIPENDIA Z CAMBRIDGE

■ Fakulta teologie na Univerzitě v Cambridge ve Velké Británii poskytne občanům ČR a SR stipendium pro denní studium oboru **židovsko-křesťanské vztahy**. Jedná se o multidisciplinární a interdisciplinární obor, který zahrnuje studia náboženská, biblická, filosofická a kulturní společně se studiem dějin, po-

litických věd a mezinárodních vztahů. Bližší informace naleznete na www.cjcr.cam.ac.uk.

VÝZVY

■ Studentky Gymnázia Uničov v rámci své seminární práce z dějepisu hledají obyvatele prvorepublikového Československa, kteří mají židovský původ a byli v roce 1939 deportováni do Anglie. Mohou mezi nimi být tzv. Wintonovy děti. Pokud, prosím, víte o takovém člověku, kontaktujte nás na adrese naší školy: Gymnázium Uničov, Gymnazijní 257, Uničov 783 91; nebo na tel. čísle školy: 585 081 111 nebo e-mailu: gym.unicov@gymun.cz. Za každou poskytnutou informaci předem děkujeme.

■ Argentinské velvyslanectví hledá jakoukoli informaci o panu Josefu Stunovi, který byl v Terezíně ošetřovatelem, a paní Aleně Tesárové, která snad byla jeho spolupracovnicí. V Terezíně měli oba patrně jiná jména. Jakoukoli zprávu sdělte prosím na velvyslanectví Argentiny paní Jiřině Dolanské na tel. 224 212 449.

INZERCE

■ Prodám zachovalý nábytek pozdní art-deco: Světly ořech, 1x trojdielná skříň (střední díl prosklený), 1x komoda, 1x skříňka na kolečkách (polovina šuplíky), 1x kulatý stůl a 2x židle. V Praze 3, tel: 755 676 789.

SEZNÁMENÍ

■ Lékař, 43 let, rozvedený, by rád poznal vyšší štitlou ženu do 38 let z Prahy nebo okolí. Ženu tolerantní, se zájmem o vše krásné, co obohacuje náš život. Zn.: „Židovský původ“. Odpovědi prosím do redakce Rch.

HELENĚ K NAROZENINÁM

Helena Klímová má kulaté narozeniny a já jí chci pogratulovat, popřát zdraví a hlavně poděkovat. Chci jí poděkovat za celoživotní vlídnost k lidem, za její ochotu vždy a všude pomáhat. Chci jí také poděkovat za její statečné působení v Chartě 77 a za její terapeutickou práci. Měla jsem tu příležitost být u toho, když založila pod o. s. Tolerance a občanská společnost projekt Rodiny po holocaustu, a vést s ní od roku 1996 dodnes terapeutické skupiny. Helena dokázala dát dohromady terapeutky, kterým je téma židovství blízké, a s jejich pomocí založit Rafael Centrum. Ona také stojí za pravidelným pořádáním udílení ceny Prix Irene a s ní souvisejícími semináři.

A vyvrcholením jejího úsilí je založení Rafael Institutu, který zajišťuje odborný výcvik a zabývá se prevencí a terapií psychotraumatu jakožto následek skupinového násilí. V tomto institutu Helena zúročuje své celoživotní zkušenosti a znalosti.

A také chci Heleně poděkovat za to, že mohu být její kamarádkou.

Od srdce, Věra Roubalová

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí oslávlili a oslávia svoje narodeniny: pán JUDr. Julius Koval, nar. 6.1. – 74 rokov; pani Šarlota Šťastná, nar. 24.1. – 93 rokov; pán Leo Redlinger, nar. 22.2. – 66 rokov a pani MUDr. Eva Krečová, nar. 28.2. – 73 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

So zármutkom oznamujeme, ze v decembri naše rady opustila naša dlhoročná členka pani Lujza Uhríková vo veku 89 rokov. Smutiacej rodine vyjadrujeme uprimnú sústrasť.

ŽNO BRATISLAVA

Srdečne blahoželáme našim jubilantom, ktorí vo **februári** oslávia: pán Juraj Bock, nar. 27.2. – 71 rokov; pani Irena Galánová, nar. 21.2. – 79 rokov; pani Alica Gažíková, nar. 4.2. – 79 rokov; pani Lily Grünová, nar. 14.2. – 82 rokov; pán Vladimír Janíček, nar. 24.2. – 80 rokov; pani Ingeborg Kaufmannová, nar. 21.2. – 79 rokov; pán Jozef Koppelman, nar. 3.2. – 60 rokov; pani MUDr. Tatiana Krausová, nar. 24.2. – 60 rokov; pani Oľga Lorinczová, nar. 10.2. – 86 rokov; pán Ing. Miroslav Mitánek, nar. 21.2. – 85 rokov; pán Ernest Neustadt, nar. 24.2. – 91 rokov; pani Valéria Slámová, nar. 12.2. – 79 rokov; pani Marta Szilárdiová, nar. 15.2. – 84 rokov; pani Judita Šándorová, nar. 16.2. – 71 rokov; pani Magda Šimková, nar. 14.2. – 79 rokov; pani Magda Šimková, nar. 18.2. – 87 rokov; pani Dalma Špitzerová, nar. 5.2. – 82 rokov; pani Eva Švecová, nar. 26.2. – 75 rokov; pani Anna Veselá, nar. 20.2. – 93 rokov; pani Silvia Veselá, nar. 6.2. – 84 rokov a pán Doc. Jozef Weiser, CSc, nar. 16.2. – 91 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO LIBEREC

V **únoru** oslavujú narodeniny títo členové našej obce: slečna Petra Špačková, nar. 2.2. – 26 let; pani Renée Dvořáková, nar. 13.2. – 76 let; pán Jiří Červený, nar. 20.2. – 79 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO MICHALOVCE

So smutkom oznamujeme, že dňa 6.12.2006 sme sa rozlúčili so Zdenou Jezevovou-Uramovou, ktorá zomrela po dlhej chorobe vo veku 59 rokov. Pohrebné bohoslužby na žid. cintoríne v Michalovciach viedol pán rabin Jossi Steiner z Košíc.

ŽNO Michalovce a syn Tomáš

ŽNO OLOMOUC

V mesiaci **únoru** oslaví životní jubilea títo členové: pani Dagmar Vaňourková, nar. 3.2. – 44 let; pani ing. Helena Melichárková, nar. 22.2. – 55 let a MUDr. Ruth Potěšilová, nar. 3.2. – 74 let. *Ad mea veesrim šana!*

Se zármutkom oznamujeme, že nás ve veku 81 let opustila naše dlouholetá členka pani Doňa Šalomonová. S pani Doňou se její rodina, přátelé a členové Židovské obce Olomouc rozloučili 4. ledna na židovském hřbitově v Olomouci. Rodina pani Šalomonové děkuje všem, kteří se obřadu účastnili, čle-

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

nům Chevra kadiša z Brna, představitelům ŽO Olomouc a především panu kantorovi Zigmundu Deutschovi, který provedl smuteční obřad.

ŽNO OSTRAVA

V **únoru** oslavují narodeniny títo naši členové: pani Mgr. Hana Poláchová, nar. 1.2. – 50 let; pan Peter Bachrach, nar. 5.2. – 78 let; pani Helena Esterkesová, nar. 14.2. – 81 let; pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 74 let; pan Walter Kranz, nar. 22.2. – 84 let; pani Nora Macurová, nar. 22.2. – 63 let a pani MUDr. Šárka Schlesingerová, nar. 22.2. – 37 let. Náš čestný člen pan J. F. Kovář z Rožnova pod Radhoštěm se 17. 2. dožívá 59 let. *Ad mea veesrim šana!*

Omlouváme se touto cestou všem jubilantům v měsíci lednu 2007, u kterých jsme omylem uveřejnili věk z roku 2006. Pochoptelně, že letos mají o rok více!

Sekretariát ŽO v Ostravě

ŽNO PLZEŇ

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Kateřina Böhmová, nar. 1.2. – 86 let; pan Jaromír Fiála, nar. 13.2. – 39 let; pani RNDr. Ruth Hálová, nar. 26.2. – 81 let; pani Arnoštka Reichmannová, nar. 16.2. – 77 let; pan ing. Zdeněk Roubíček, nar. 12.2. – 55 let; pani Eva Václavíková, 27.2. – 74 let. *Ad mea veesrim šana!*

Se zármutkom oznamujeme, že nás 13. ledna ve věku nedožitých 93 let opustila naše nejstarší členka pani Růženka Hodková. Všem pozůstalým vyslovujeme upřimnou soustrasť.

ŽNO PRAHA

V **únoru** oslavují narodeniny títo naši členové: pan Alexander Beer, nar. 7.2. – 90 let; pan Eduard Belas, nar. 8.2. – 87 let; pani Alena Fischerová, nar. 8.2. – 84 let; pani Anna Jará, nar. 26.2. – 81 let; pani Věra Jílková, nar. 1.2. – 85 let; pani Helena Klímová, nar. 3.2. – 70 let; pani Rozálie Krčiková, nar. 27.2. – 96 let; pani Věra Milcherová, nar. 15.2. – 83 let; pani Dagmar Nebeská, nar. 17.2. – 81 let; pan Alfred Schiller, nar. 1.2. – 86 let; pan Pavel Stránský, nar. 20.2. – 86 let; pani Emma Šternová, nar. 10.2. – 84 let; pani Helena Valíková, nar. 5.2. – 76 let a pani

Gertruda Hledíková, nar. 4.2. – 87 let. *Ad mea veesrim šana!*

Omlouváme se pani Jarmile Horalové za zpožděné uveřejnění data jejích narodenin a přejeme vše nejlepší a hodně zdraví. Dne 27. 12. 2006 oslavila devadesátiny. *Ad mea veesrim šana!* *Sekretariát rabinátu ŽOP*

Úmrtí:

Dne 20. 12. 2006 zemřela ve věku 80 let pani Dora Svátková. Pohřeb se uskutečnil 21. 12. 2006 na Novém židovském hřbitově, obřad provedl rabin Efraim Sidon.

S hlubokým zármutkem oznamujeme, že dne 4. ledna 2007 zemřela ve věku 51 let Mgr. Eva Nováková – zastupitelka MČ Praha 3, exposlankyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, bývalá ředitelka Lauderovy školy v Praze a aktivní členka ŽOP. Rozloučili jsme se s ní 7. 1. 2007 na Novém židovském hřbitově v Praze. *Rodina*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **február** majú sviatok narodenin nasledovní členovia našej komunity: pani MUDr. Iveta Kyseľová, nar. 17.2. – 51 rokov; pán MVDr. Vojtech Róth, nar. 17.2. – 67 rokov; pán Tomáš Friedman, nar. 17.2. – 60 rokov; pani Klára Barancová, nar. 21.2. – 52 rokov a pán Ing. Štefan Szabó, nar. 27.2. – 56 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Dňa 4.9.2006 vo veku 50 rokov nás navždy opustila členka našej komunity pani Eleonóra Helembay, rodená Blau.

Dňa 11. 12. sme sa rozlúčili s našim členom, pánom Eugenom Kupcom z Hnúšte, ktorý nás opustil vo veku 81 rokov.

ŽNO TEPLICE

V **únoru** oslavujú títo naši členové: pan Michael Lichtenstein, nar. 23.2. – 56 let; slečna Ivana Mertová, nar. 12.2. – 15 let a pani Anna Mertová, nar. 12.2. – 39 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje celá teplická obec.

Oznamujeme, že dne 18.12.2006 zemřel ve věku 79 let náš člen pan Otto Kuranda.

ŽNO ÚSTÍ NAD LABEM

Židovská obec v Ústí nad Labem dodatečně přeje pani Kláře Hellerové a panu ing. Miroslavu Nebeskému k jejich narodeninám, které oslavili v měsíci lednu 2007, hodně zdraví a osobní pohody. *Ad mea veesrim šana!*

Přejeme hodně zdraví a osobní pohody členům obce, kteří v **únoru** oslaví své narodeniny. Pani Mgr. Zdeňka Matičková, pan Mgr. Pavel Ťupek a pani Jiřina Minichová. *Ad mea veesrim šana!*

ZEMŘEL KAREL VINAŘ

Dne 19. ledna nás navždy opustil pan Karel Vinař, nar. 17. 8. 1927, který pracoval jako správce Židovského hřbitova v Pardubicích, externí redaktor Pardubických novin a kulturní pracovník. Přispíval tak nemalou měrou k šíření židovské kultury a historie. Patří mu náš dík. *Dcera*

EU A BOJ S EXTREMISMEM

Německo se v době svého působení v čele Evropské unie chystá zahájit kroky k tomu, aby se popírání šoa stalo trestným činem v celé EU. Má pro to dobré důvody: uplynulý rok znamenal pro Německo nárůst aktivit neonacistických skupin, extrémně pravicová Národní demokratická strana má zastoupení v několika zemských parlamentech ve východní části země. Německá ministryně spravedlnosti Brigitte Zypries plánuje pro EU zavedení zákonů trestajících podněcování rasové nenávisti, zákaz nacistických symbolů a zákaz popírání holocaustu. Současně chce zahájit celoevropskou spolupráci při vyšetřování pravicových extremistů.

STADION JULIA HIRSCH

Berlínský stadion Am Eichkamp byl přejmenován: nyní nese jméno Julia Hirsche, německého židovského fotbalisty, který roku 1943 zahynul v Osvětimi. Patřil k fotbalovým legendám počátku dvacátého století, roku 1912 reprezentoval Německo na olympiádě ve Stockholmu. Když se dostali k moci nacisté, byly záznamy o jeho výkonech vymazány z knihy rekordů. Takže když hráči berlínského Makabi požádali, aby stadion nesl jeho jméno, městské sportovní asociace nesouhlasily, neboť tvrdily, že „Hirsch v Berlíně nikdy nehrál“.

PREZIDENT ČELÍ OBŽALOBĚ

Ačkoli izraelský prezident Moše Kacav popírá obvinění ze sexuálního obtěžování podřízených a právníci ještě shromažďují materiály k obžalobě, vrchní prokurátor navrhuje požádat o jeho dočasné odstoupení a totéž žádá i premiér Olmert. Podle průzkumu veřejného mínění by měl prezident rezignovat a jako jeho nástupce si většina Izraelců představuje především Šimona Perese. Peres už se málem prezidentem stal, a sice v roce 2000, kdy nad ním v tajném hlasování v Knesetu zvítězil právě Kacav.

STO PODPISŮ PROTI KONFERENCI

Přes sto prominentních iránských aktivistů z celého světa podepsalo prohlášení, v němž vyjadřují nesouhlas s nedávnou konferencí v Teheránu, jejíž účastníci zpochybnili holocaust (viz *Reh* 1/07). Prohlášení inicioval historik Ladan Boroumand, kterého rozhořčilo, že na konferenci výrazně nezareagovali představitelé iránské diaspory. Dokument má být zveřejněn v newyorském tisku.

ZEMŘEL ART BUCHWALD

V lednu zemřel ve věku 82 let slavný americký židovský satirik a komentátor Art Buchwald, nositel Pulitzerovy ceny za rok 1982. Narodil se roku 1925, kvůli matčině onemocnění vyrůstal od tří let v židovském sirotčinci. V 17 letech se dal k námořnictvu, zúčastnil se bojů v Pacifiku. Po válce začal pracovat pro *International Herald Tribune*, od šedesátých let měl svůj pravidelný satirický sloupek, který byl v USA nesmírně populární. Vzhledem k tomu, že Buchwald kriti-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Jhuda synagoga v Tel Avivu. Foto archiv.

zoval především americkou vládu a její představitele, tiskly některé jeho články i české komunistické listy (články kritizující země sovětského bloku samozřejmě ignorovaly).

SVĚDKYNĚ CARSKÝCH POGROMŮ

V New Yorku zemřela ve věku 106 let žena, která prožila všechny hrůzy „století vlků“: pogromy v carském Rusku, sovětský antisemitismus a nacistický teror. Otec Maryši Garelíkové byl zavražděn v pogromu, její manžel se stal obětí Stalinových protizidovských represí. Zůstala sama se šesti dětmi, které vychovávala v duchu chasidismu. Před nacisty utekla do Uzbekistánu, v roce 1946 se rodina dostala do internačního tábora v Německu, odtud odjela do Paříže a poté do USA. V newyorském Brooklynu se zapojila do aktivit lubavičského hnutí. Byla prý oblíbenou a váženou členkou této komunity.

CENA PRO IRENU KIRKLANDOVOU

České ministerstvo zahraničí udělilo letošní cenu za šíření dobrého jména v zahraničí nazvanou *Gratias Agit* Ireně Kirklandové. Obdržela ji necelý týden před svou smrtí na konci ledna. I. Kirklandová pocházela z pražské židovské rodiny, prošla Osvětimi a v únoru 1948 emigrovala do Izraele, poté se dostala do USA. V 70. a 80. letech se zasloužila o pomoc opozičnímu hnutí v tehdejších komunistických zemích. Washingtonský byt manželů Kirklandových se stal důležitým místem, kde se čeští političtí emigranti stýkali s americkými politiky.

VARŠAVA: ANTYK UZAVŘEN

Na podzim bylo po letech marných soudních řízení uzavřeno varšavské knihkupectví Antyk sídlící v suterénu kostela Všech svatých v těsné blízkosti Nożykovy synagogy. V Antyku byly totiž dostupné antisemitské publikace, byl to dokonce nejlépe zásobený obchod tímto typem publikací ve městě. Činnost knihkupectví nakonec neukončilo soudní nařízení, ale zásah nového farního kněze. Pětapadesátiletý reverend Jindřich Malecki neprodloužil obchodu nájemní smlouvu, neboť, jak řekl: „Církev nepracuje na základě předsudků a nenávisti.“

ZPÁTKY DO SYNAGOG

Ukrajinská muzea ve Lvově vlastní stovky židovských rituálních předmětů, které před 2. světovou válkou patřily zdejší synagogám. Lvovští Židé je nyní žádají zpět, aby sloužily tam, kde je lidé, kteří se snaží obnovit židovskou tradici, potřebují. Ukrajinské úřady se zdají vstřícné: „Jsme ochotni některé věci židovským komunitám na jejich žádost předat.“

NAPRAVENÝ TEL AVIV

Tel Aviv je v Izraeli i ve světě vnímán jako místo, kde nacházejí útočiště ti, kdo nechtějí striktně dodržovat šabat a řadu dalších předpisů. S jeho pověstí města kaváren, diskoték, sportu a zábavy se rozhodla polemizovat náboženská rada Tel Avivu. „V Tel Avivu je kolem 500 synagog, jsou tu ješivy, mikve, zkrátka i naše město má svůj posvátný charakter,“ prohlásil Chaim Galis, turistický průvodce ve službách náboženské rady. Pro zájemce jsou připraveny tři prohlídkové okruhy. První s názvem „ve stopách rava Kooka“ zavede návštěvníky do míst, ve kterých tento první velký rabín Jaffy a Tel Avivu působil. Druhý je věnován působení slavného kabalisty rabího Ravikova, zahrnuje první synagogu, jež byla ve městě postavena, a muzeum Bible. Třetí chce představit historii i současnost telavivských chasidských dvorů a škol. *am*

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz
Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: sefer@volny.cz
Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklama: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 2. 2007.
Cena 15 Kč